

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

MOBBING A SLOVNÍ ASOCIAČNÍ TEST (WAT)

MOBBING AND WORD ASSOCIATION TASK (WAT)

Bakalářská diplomová práce

Autor: Valerie Krasovská

Vedoucí práce: prof. PhDr. PanajotisCakirpaloglu, DrSc.

Olomouc

2019

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat prof. PhDr. Panajotisovi Cakirpaloglu, DrSc. za jeho vstřícný přístup, čas a cenné rady při psaní této práce. Největší díky pak patří celé mé rodině za podporu a zázemí, které mi poskytovali v průběhu studia. Bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Mobbing a Slovní asociační test (WAT)“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V.....dne

Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	5
I TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 MOBBING	8
1.1 AKTÉŘI MOBBINGU.....	8
1.1.1 Mobber a jeho vlastnosti	9
1.1.2 Přihlízející	11
1.1.3 Oběť	11
1.2 DRUHY MOBBINGU	12
1.2.1 Bullying.....	12
1.2.2 Bossing.....	12
1.2.3 Stuffing.....	13
1.2.4 Straining	13
1.2.5 Chairing, defaming, shaming a sexuální obtěžování	13
1.3 SOCIÁLNÍ SÍTĚ A KYBERŠIKANA.....	13
2 PREVENCE	14
2.1 TYPY PREVENCE	14
2.2 PŘÍKLADY PREVENCE MOBBINGU	15
3 MOBBING FREE INSTITUTE.....	16
4 ASOCIAČNÍ TEST WAT	17
4.1 ASOCIACE	17
4.2 KOMPLEX	18
4.3 CARL GUSTAV JUNG	18
4.4 ASOCIAČNÍ TEST.....	19
4.5 PRŮBĚH ASOCIAČNÍHO TESTU.....	19
4.6 ASOCIAČNÍ TEST A SOUČASNOST	20
4.7 EXPERIMENT PROFESORA WALKERA A JEHO TÝMU	21
4.8 EXPERIMENT MĚŘENÍ MRI	22
II EMPIRICKÁ ČÁST	23
5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY.....	24
6 POPIS ZVOLENÉHO METODOLOGICKÉHO RÁMCE A METOD.....	27
6.1 METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	27
6.1.1 Revidovaná verze Dotazníku negativních aktů (NAQ-R) a SUPOS 7	28
6.1.2 Revidovaná verze Dotazníku negativních aktů (NAQ-R)	28
6.1.3 Hodnocení struktury a dynamiky subjektivních stavů (SUPOS 7).....	30
6.1.4 Slovní asociační test (WAT)	30
6.2 TYP VÝZKUMU A POSTUP PŘI ZÍSKÁVÁNÍ DAT	32
6.2.1 Počítačový program k zaznamenání reakčních časů.....	33
6.3 ETICKÉ PROBLÉMY A ZPŮSOB JEJICHŘEŠENÍ	34
7 POPIS ZVOLENÉHO METODOLOGICKÉHO RÁMCE A METOD.....	35

7.1	VÝBĚR RESPONDENTŮ	35
7.2	SPECIFIKACE VÝZKUMNÉHO SOUBORU	35
8	ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	37
8.1	OBLAST VZTAHU MOBBINGU S INDIVIDUÁLNÍMI FAKTORY	37
8.2	OBLAST ANALÝZY VZTAHU DOTAZNÍKU SUPOS A NAQ-R	39
8.3	OBLAST VZTAHU MOBBINGU S ASOCIAČNÍM TESTEM	40
8.4	OBLAST VZTAHU DOTAZNÍKU SUPOS S ASOCIAČNÍM TESTEM	41
	DISKUZE	43
	ZÁVĚRY	47
	SOUHRN	48
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
	SEZNAM TABULEK	54

ÚVOD

Praxe a teorie by měla jít ruku v ruce, často se však stává, že tomu tak není. Nejelegantnější teorie nejsou v praxi snadno uplatnitelné a v praxi osvědčené postupy nejsou podchycené teorií, což zpochybňuje jejich validitu a znesnadňuje jejich opakovatelnost. Popudem k vybrání tohoto tématu bylo právě přání spojit na první pohled nesouvisející aktuální téma moderní technické doby a analytickou psychologii, která bývá často považována spíše za životní filozofii a její praktické využití je často podceňováno.

Psychologie bývá nejvíce potřeba v oborech, které jsou jí zdánlivě nejdál. V dnešní uspěchané moderní době definované nekonečnými množství termínů (takzvanými „deadliny“) a nutností dělat mnohem větší objem práce než dříve, je pojem stres běžnou součástí každodenního života mnoha lidí. Stres je způsobován mnoha faktory, které závisí přímo na druhu vykonávané práce. Často je to časová tíseň, nadměrná fyzická námaha, nevyhovující prostředí či velké nároky, které není možné splnit. Existuje samozřejmě mnoho dalších faktorů. Za všemi z nich však stojí lidé, kteří tvoří normy, na jejichž základě celý systém funguje a kteří vyžadují dodržování těchto norem. Jedinci na vysokých pozicích musí zajistit fungování systému a splnění požadavků, s čímž často souvisí nutnost nátlakového působení na své podřízené. Může to být způsobené jak osobními propozicemi daného jedince, který má sklony k takovému chování anebo nátlakem ze strany vyšších nadřízených, což stresuje nejen zaměstnance, ale i samotného vedoucího. S tímto tématem úzce souvisí pojem mobbing, který se považuje za velmi aktuální problém.

Mobbing neboli šikana na pracovišti, jak bývá jinými slovy označován, je velmi rozšířený, jak v zahraničí, tak v ČR. Nedávný celorepublikový výzkum uskutečněný univerzitou Palackého odhalil, že problém mobbingu je součástí každého kolektivu a prolíná se mnoha různými obory. Výzkum potvrdil negativní vliv dlouhodobé šikany na psychický stav oběti.

V této práci jsme si dali za cíl hlouběji prozkoumat psychický stav člověka čelícího mobbingu. K tomu byl použit asociační test C. G. Junga, jehož podstatou je odhalení osobních autonomních komplexů zkoumané osoby. Předpokládáme, že následky psychického traumatu se mohou promítnout ve Slovním asociačním testu této osoby. Vraťme se k analytické psychologii, jejíž zakladatel žil v minulém století, kdy pojem mobbing nebyl všeobecně znám. Tímto zakladatelem nebyl nikdo jiný než C. G. Jung, který byl pro své novátorské myšlenky a netradiční přístup často nazýván psychologem 21.

století. Jungova psychologie se mi zdá výjimečná hned z několika důvodů. I přesto že se vždy držel vlastního přesvědčení, neměl nikdy problém využít dalších škol jako prostředek k pochopení individuality svých pacientů. Nepovažoval jiné psychologické školy za konkurenční a uměl uznat jejich užitečnost. Jeho teorie archetypů a kolektivního nevědomí, jako jakéhosi společného psychického základu celých národů, může pomoci pochopit některé aspekty chování lidských skupin jako celků a rozpoznat jisté rozdílnosti mezi chováním jedince a většího množství jedinců jako celku. Ráda bych proto ověřila, zda může být jedna z mnoha Jungových metod využita v dnešní době a v zdánlivě zcela odlišném prostředí.

Jak již bylo výše zmíněno, zaujala mě otázka mobbingu hlavně kvůli jeho rozšířenosti. Nespokojenost v práci jako taková, může být způsobena mnoha faktory a bezpochyby ovlivňuje osobní život. Narušuje, jak duševní pohodu jedince, tak jeho rodinné vztahy a kromě jiného fyzický (zdravotní) stav. Osobně považuji Jungovu psychologii přínosnou hlavně v oblasti rozvoje osobnosti. Za životní cíl považoval poznání sebe sama a cestu ke svému Selbst, které nazýval centrem osobnosti. Vystupování navenek, a to jak se ostatním jevíme, Jung definoval jako personu, což je jakási "maska", kterou na ostatní působíme a projevujeme své kvality. Maskou se při tom nemyslí přetvářka, ale spíše "kabát", který na sebe bereme, abychom dokázali fungovat ve společnosti. Pracovní život je tak pro člověka bezpochyby důležitý a důsledky spokojenosti či nespokojenosti mohou ovlivnit ostatní oblasti života.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MOBBING

Slovo mobbing pochází z anglického slovesa "to mob", což se dá přeložit jako utlačovat, napadat, vrhat se, urážet. Používá se také ve spojitosti s násilným a problematickým chováním (Ashby&Wehmeier, 2005). Původně se pojem nepoužíval tak, jak ho známe dnes, ale jako označení útočného chování zvířat a ptáků vůči svým predátorům. V tomto kontextu ho již zavedl známý etolog Konrad Lorenz. Švédský školní lékař Peter-Paul Heinemann (1931-2003), který se zabýval destruktivním chováním dětských skupin během školních přestávek v 60. letech minulého století, převedl výraz mobbing na popis lidského jednání (Leymann, 1996; Duffy&Sperry, 2012). Za nejvýznamnějšího průkopníka výzkumu mobbingu se považuje německý psycholog a lékař Heinz Leymann, který působil ve Švédsku. Velkým přínosem je jeho systematické rozpracování mobbingu ve společenských vědách. Vydal knihu "Mobbing-PsychologicalTerroratWork" ve Švédsku v roce 1986, která byla určena pro širší veřejnost, a získal světový věhlas přizívaný mnoha médii. Většina odborníků souhlasí právě s Leymannovou definicí mobbingu, který ji definuje jako *"subtilní projev agrese na pracovišti, kdy zaměstnanec denně, v průběhu několika měsíců, čelí nepřátelství ze strany jednoho nebo více jedinců, přičemž prožívá bezmocnost a strach, že bude vyloučen z kolektivu"* (Leymann, 1996, s. 168).

Aby se jednalo o mobbing, tak musí být splněno právě výše uvedené kritérium trvání nežádoucího působení, a to alespoň 6 měsíců (Lutgen-Sndvik, 2013; Eingarsen et al., 2003). Podle Leymanna (1996) psychické a psychosomatické poruchy vznikají v důsledku abnormálních stresorů. Diagnostikování psychických poruch je možné alespoň po uplynutí půl roku, a to samé platí pro mobbing. Herzog (2009) zase zdůrazňuje vztah účastníků a mobbing popisuje jako situaci, která vzniká z nerovnováhy sil mezi viníkem a obětí, kdy je oběť vždy slabší. Záměrem viníka je vždy poškození oběti.

1.1 Aktéři mobbingu

Hlavními aktéry mobbingu jsou dle Samnani&Singh (2012) mobber, oběť a přihlížející.

Přičemž se hovoří o určitých psychických dispozicích všech zúčastněných osob.

1.1.1 Mobber a jeho vlastnosti

Mobber je osoba, která se většinou projevuje vůči oběti agresivně. Vyvíjí na ni psychický a někdy i fyzický tlak. Jeho chování často pramení z nízkého sebevědomí, které kompenzuje utlačováním jiné osoby, čímž si utvrzuje svou dominanci. Většinou je to projevem mechanismu projekce při znehodnocování či kritizování dalších kolegů (Appelbaum & Roy-Girard, 2007). Takový člověk tak projikuje své vnitřní problémy na okolí. „*Projekce je bezděčný duševní proces, jehož výsledkem je to, že obsahy našeho vlastního nevědomí nacházíme u druhých*“ (Sharp, 2005, str. 119).

Hubber (1995) rozlišuje tři typy mobberů:

- *strůjci mobbingu* – iniciátoři mobbingu,
- *náhodní pachatelé* – původně konflikt s obětí, který však nebyl dořešen a vyústil ve stálý spor,
- *spoluúčastníci mobbingu* – dělí se na aktivní (napomáhají mobberovi) a pasivní (pouze nečinně přihlížejí a tím podporují konfliktní situaci).

Mobber své problémy neuznává a často přeceňuje sám sebe. Vůči ostatním se projevuje neempaticky a má často narcistické rysy osobnosti. Situace se ještě zhoršuje, pokud mobber zaujímá pozici nadřízeného, jelikož svou pozici zneužívá, často pod záminkou s vysvětlením prospěšnosti pro kolektiv (O'Reilly, Doerr, Cladwell, & Chatman, 2014). Svými negativními vlastnostmi a prožitky může dokonce podněcovat vznik mobbingu v kolektivu.

Při bližším zkoumání si můžeme povšimnout, že se výše uvedené charakteristiky mobberů shodují s vlastnostmi tzv. nebezpečných osobností, které popisuje J. Navarro ve své knize se stejným názvem. Psychopatie má tendenci k vývoji a rozšíření. „*Psychopatický vývoj vzniká na bázi psychopatické osobnosti. Psychopatická konstituce se vyznačuje patologickou pohotovostí k reaktivitě. Jde o oslabenou a dezintegrovanou psychickou strukturu*“ (Janík & Dušek, 1974, str. 313). Projevy mobbera tak mohou být konečným produktem nebo výsledkem procesu negativního vývoje osobnosti, který začíná projevem nepřemožené agresivity v raném dětství, pak může přecházet z důvodu nedostačující výchovy do školního věku, kde se kvůli neefektivní preventivní práci patologické rysy osobnosti šikanujícího posilují a prohlubují, až skončí u plně vyzrálé disociální osobnosti se zvnitřněným životním stylem mobbera s pohotovostí k šikaně jako k

obvyklému prostředku sebeprosazování jak na pracovišti, tak i v soukromí. J. Navarro se ve svých knihách zabývá projevy a hlavními vlastnostmi osobností, které mají sklony k páchání trestných činů či jiné činnosti, která škodí lidem v jeho okolí. Jeho postřehy jsou cenné zejména díky jeho dlouholetým zkušenostem práce v FBI jako zvláštního agenta kontrarozvědky a poradce pro oblast lidského chování. Od roku 2003 patří k předním světovým odborníkům na neverbální komunikaci a často jsou zdůrazňovány jeho mimořádné pozorovatelské schopnosti (Navarro, 2015, str. 7). Navarro (2015) popsal čtyři typy osobností, které dle něj páchají škody nejčastěji:

- *narcistická osobnost;*
- *emočně nestabilní osobnost;*
- *paranoidní osobnost;*
- *predátor.*

Ke dvěma z výše uvedených pojmů je nutné uvést jejich definici. Konkrétně se jedná o pojmy emočně nestabilní osobnost, kterou definoval osobnost s hraniční poruchou osobnosti, histrionskou poruchou osobnosti či bipolární afektivní poruchou. Dalším pojmem žádajícím objasnění je predátor. Predátorem označuje osobnost s poruchou chování, antisociální poruchou osobnosti, disociální poruchou osobnosti či sociopaty. Navarro záměrně používá vlastní názvy, a to kvůli lepšímu objasnění laické veřejnosti.

Ve výše uvedeném se dají pozorovat jisté paralely mezi popisem mobbera a popisem nebezpečných osobností dle J. Navarro. Tento fakt, dle mého názoru, pouze podporuje tvrzení o závažnosti jevu mobbingu. Agresivní projevy mobbera se totiž mohou stupňovat a jeho činy mohou být časem mnohem závažnější. Prevence a včasné odhalení potencionálních mobberů se zdá být velmi aktuální výzvou. Víme toho více o obětech mobbingu než o samotných agresorech, a to hlavně kvůli faktu, že se mobbeři z pochopitelných důvodů nemají zájem podrobovat bližšímu zkoumání, a tak se o jejich vlastnostech dozvídáme spíše od obětí (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016). Jako vhodné nástroje k odhalení potencionálních mobberů tak můžou posloužit podobné metody popsané J. Navarrem sloužící k odhalení nebezpečných osobností. Tyto metody by mohly být užitečné nejen pro výzkum, ale hlavně jako praktická pomoc potencionálním obětem mobbera. Velmi cenné jsou i jeho rady zaměřené na prevenci, jak v dané situaci jednat a nestát se obětí agresora. Jeho další knihy

(Navarro&Karlins, 2010; Navarro, 2015; Navarro &Poynter, 2011) obsahují velmi důležité rady v oblasti takzvané "neverbální inteligence". Je to jeden z druhů analýzy, který svými metodikami připomíná asociační experiment. Nezaměřuje se sice primárně na reakci na podnětová slova, ale i zde se objevuje pozorování psychomotoriky, a další projevy chování osoby, na kterou se zaměřujeme. Stejně jako například v Rorschachově testu zkoumáme asociace na skvrny (Kern, Mehl, Hellfried, Peter, & Wintersperger, 2000).

1.1.2 Přihlízející

Nejen oběť zažívá stres z mobbingu, ale i ostatní přítomné osoby, které označujeme jako přihlízející a které také řadíme mezi aktéry mobbingu. Jak uvádí Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina (2016) tyto osoby nepřímo ovlivňují průběh mobbingu, a to právě svou nečinností. Ovlivňují dynamiku a další směřování pracovního kolektivu. Četnými nezávislými studii bylo zjištěno, že mobbing ovlivňuje psychiku, zdraví či sociální a pracovní status celého kolektivu (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016).

1.1.3 Oběť

Oběť je dalším významným aktérem mobbingu. Oběť je nejčastěji popisována jako snaživý, pracovitý a ochotný zaměstnanec, který většinou má tendenci vyhovět požadavkům kolegů a nadřízených (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016). Školitele pracující pro organizaci zabývající se řešením mobbingu v ČR (viz dále Mobbing Free Institut) také uvádějí jako jeden z typů mobbovaných jedinců takzvaným syndromem oběti, kteří sami nevědomky toto chování vyvolávají a vyhledávají. Největší podíl mobbovaných osob jsou ženy, které čelí mobberům obou pohlaví na rozdíl od mužů, kteří se většinou stávají oběťmi mobberů stejného pohlaví. Dalšími osobami, které jsou terčem častěji než jiné, jsou příslušníci jiných etnických skupin, než je pro danou oblast typické, starší zaměstnanci, nebo naopak výrazně mladší osoby. Mezi autory zabývající se sociodemografickými aspekty mobbingu nepanuje jednoznačná shoda ohledně věkových kategorií nejnáchylnějších k mobbingu a dělí se na tři skupiny. První skupina se přiklání k názoru, že výskyt mobbingu s věkem klesá, druhá skupina si myslí, že riziko mobbingu s věkem stoupá a třetí zastává názor, že věk v tomto případě nehraje významnou roli (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016). Je tedy možné, že věk jako takový nehraje hlavní roli, ale spíše to, že se jedinec jistým způsobem

odlišuje, jak je tomu v případě již výše uvedených etnických skupin, či například introvertnějších osob, které mohou být méně přizpůsobivé, pasivní a závislé na okolí (Havlík, 2005). Pokud se na mobbované osoby podíváme z hlediska jejich pracovního zařazení, tak můžeme vidět rozdíly mezi mobbingem na dělnických pozicích a vyšších pozicích například manažerských. U dělnických pozic jsou více postiženi muži a je zde spíše pozorováno hanlivé a diskriminační chování, u manažerských pozic je spíše pozorován nátlak a častěji jsou postiženy ženy (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016).

1.2 Druhy mobbingu

V této kapitole definujeme jednotlivé druhy mobbingu se kterými se můžeme setkat na pracovišti. Mnoho z těchto druhů mobbingů může být velmi rafinovaných a hůře odhalitelných nejen pro oběť, ale také pro přihlížející mobbingu.

1.2.1 Bullying

Slovo bullying vzniklo z anglického slova "bully", což v překladu znamená tyran, zastrašování, šikanování, terorizování. Tento pojem se používá jak pro označení mobbingu, tak pro označení šikany ve vojenských jednotkách a školách (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016). Toto označení se používá hlavně v USA, Velké Británii a Austrálii. Pro bullying je typický projev fyzické agrese na rozdíl od mobbingu, kde to nemusí být pravidlem (Leymann, 1996).

1.2.2 Bossing

Anglické slovo znamená šéf nebo zaměstnavatel, odtud také pochází pojem bossing, který patří k druhům mobbingu, kdy je mobberem vedoucí pracovník a mobbovaným podřízený zaměstnanec (Beňo, 2003). Za autora tohoto termínu se považuje norský badatel Kilie (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016). Tento typ mobbingu se některými autory považuje za velmi závažný, a to hlavně z důvodu pravomocí mobbera, který je vedoucím pracovníkem a může iniciovat rozbroje mezi pracovníky a je jedním z těch, kdo mohl případnou šikanu řešit, místo toho ji však sám vyvolává. To se může projevat přetěžováním pracovníka či požadováním nesplnitelných úkolů (Čech, 2011).

1.2.3 Stuffing

V případě stuffingu může být situace podobná jako u výše uvedeného bossingu. Nežádoucí chování se však projevuje ze strany podřízených vůči nadřízenému. Samotné slovo stuffing pochází z anlického "stuff", které znamená zaměstnanec, personál. Účelem takového jednání je nejčastěji diskreditovat či docílit odchodu nadřízené osoby (Čech, 2011).

1.2.4 Straining

Toto slovo je opět z anglického jazyka a znamená "námaha" nebo "vynucení". Tato forma mobbingu je méně rozpoznatelná, avšak může být zákeřnější a nebezpečnější kvůli jejímu skrytému charakteru. Pracovník je vystaven nadměrnému tlaku a velkému množství práce, které překračuje jeho kapacitu. Přičemž se jedná o přetížení fyzického i psychického charakteru. Tato forma mobbingu se, dle mého názoru, projevuje ve většině velkých společností v ČR (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016).

1.2.5 Chairing, defaming, shaming a sexuální obtěžování

Existují další popsané formy mobbingu, jejichž názvy jsou opět odvozeny z anglického jazyka.

- **Chairing**(z anglického "chair" židle), používá se v případě takzvaných "bojů o křeslo" na úrovni nejvyššího managementu.
- **Defaming**z anglického "fame" sláva, dehonestace.
- **Shaming**(z anglického stud, ostuda) jedná se o situace, kdy je poškozována pověst zaměstnance či celé organizace na veřejnosti.

1.3 Sociální sítě a kyberšikana

V dnešní době je poměrně rozšířená i takzvaná kyberšikana a kyberobtěžování, které může být pro oběť mnohem nebezpečnější, jelikož způsob obrany v internetovém prostředí je prakticky nemožný. Navíc se informace prostřednictvím internetu šíří velmi snadno a rychle, což podporuje např. takzvané očerňování (denigration). Dalšími specifickými druhy agresivního jednání prostřednictvím internetu jsou „flaming“ a „flamewars“ – diskuzní on-line boje provokativní války, používání cizí identity (impersonation), zasílání obtěžujících zpráv (cyberstalking), fackování pro zábavu (happy slapping), kdy jedinci pořídí záznam z fyzického napadení a sdílí ho na internetu (Šmahaj, 2014). To všechno jsou relativně nové

projevy agresivního jednání prostřednictvím internetu, které nesmí být podceňovány v pracovním prostředí i mimo něj (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016, str. 20).

2 PREVENCE

Předejít nepříznivým situacím je vždy lepší než řešit jejich následky. Ráda bych zde proto uvedla některé typy prevence, které mohou předejít vzniku mobbingu či případně odvrátit jeho závažnější formy.

2.1 Typy prevence

Světová zdravotnická organizace zveřejnila v rámci globálního programu ochrany zdraví dokument s názvem "Zvyšování povědomí o psychickém násilí na pracovišti", ve kterém vymezuje hlavní body primární, sekundární a terciární prevence mobbingu (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016).

PRIMÁRNÍ PREVENCE

Do primární prevence se řadí zvyšování povědomí zaměstnanců o mobbingu a jeho důsledcích, nejlépe v psané, srozumitelné formě. V etickém kodexu by mělo být jasně stanoveno, že zaměstnavatel není ochoten tolerovat neetické chování a jiné projevy diskriminace, včetně jasně stanovených postihů za případné nedodržení stanovených zásad. Účelem primární prevence je tedy předejít vzniku mobbingu (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016).

SEKUNDÁRNÍ PREVENCE

Tento typ prevence je zaměřen na podporu již aktuálně šikanovaného zaměstnance a na pochopení důvodu vzniku dané situace. Je to důležité hlavně v případech, kdy organizace nemá jasně vymezená pravidla v rámci primární prevence. V takových případech jsou nápomocné takzvané důvěryhodné osoby, které mohou být přímo zaměstnanci daného kolektivu, ale i osobami mimo organizaci. Taková osoba může podpořit oběť v odhodlání postavit se problému a zároveň lépe pochopit vzniklou situaci. Užitečným může také být zapojení ostatních spolupracovníků nebo rodinných příslušníků. Dalším způsobem k řešení

daného problému může být setkání zúčastněných osob za účelem pochopení druhé strany a případnému nalezení kompromisu. V takovém případě může být nápomocen takzvaný zprostředkovatel konfliktu, což je nestranná osoba, která pomůže toto setkání uskutečnit (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016).

TERCIÁLNÍ PREVENCE

Další typ prevence se zaměřuje přímo na řešení důsledků způsobených mobbingem. Je zaměřená na obnovení zdraví a důstojnosti oběti. Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová & Zielina (2016) mezi terciární prevencí mobbingu řadí:

- *včasně rozpoznání pracovních komplikací,*
- *kontakt a výměnu zkušeností mezi oběťmi mobbingu,*
- *právní osvěta zaměstnanců ve smyslu poskytování srozumitelných a snadno dostupných návodů a rad o legislativních a odpovídajících statutárních normách zaměřených na ochranu práv a důstojnosti všech pracujících.*

2.2 Příklady prevence mobbingu

Jako příklad uvádějí Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina (2016) plán prevence šikany Státního úřadu pro práci a průmysl ve Washingtonu pod názvem Násilí na pracovišti – Informovanost a prevence pro zaměstnance a zaměstnavatele (2015). Program sestává ze sedmi kroků prevence mobbingu: (1) Povinnost vedení a účast zaměstnanců; (2) Hodnocení nebezpečí; (3) Prevence a kontrola nebezpečí; (4) Školení a nácvik; (5) Vyhotovení zprávy; (6) Uchování záznamu a (7) Závěrečné hodnocení.

Jako srovnání bych ráda uvedla postupy prevence, které uvádí jedna z neziskových organizací zabývajících se mobbingem v České republice (viz níže Mobbing Free Institut):

- *Informační osvěta a vzdělávání zaměstnanců – přednášky, workshopy, semináře.*
- *Sociomapping. Průběžné vztahové audity, rozhovory, dotazníky mapující situaci.*
- *Jasně stanovení popisů práce.*

- *Zajištění manažerské kompetentnosti a optimálního využití pracovníků.*
- *Sociální adaptace nových pracovníků v rámci jejich nástupu.*
- *Podpora demokraticko-liberálního či partnerského **stylu řízení**.*
- *Individuální konzultace s odborníky, psychology, terapeutů, poradenský servis.*
- *Pravidelné schůzky a porady s otevřenou komunikací, kulatý stůl, sos linku.*
- ***Péče o dobré vztahy na pracovišti. Teambuildingové aktivity.***
- *360° zpětná vazba.*
- *Nastavení **firemní kultury** podporující **partnerský postoj, týmovou spolupráci, společenskou odpovědnost, stabilní vztahy, flexibilitu.***

3 MOBBING FREE INSTITUTE

"Posláním Mobbing Free Institutu je stát se předním odborníkem v oblasti šikany na pracovišti v České republice i v zahraničí, a být trvalým poskytovatelem kvalitních a odborných informací lidským způsobem pro všechny cílové skupiny" (Mobbing Free Institute, 2016-2019).

Jejich vizí je prevence vztahové patologie a osvěta novým způsobem, který bude inspirovat ostatní ke změnám a povede ke společenské zodpovědnosti. Work-life balance, holistický přístup k práci i člověku, a motivátoři a inovátoři v osvětě vedoucí k vytvoření zdravého pracovního prostředí, kde lidskost, respekt a spolupráce mají svou pravou hodnotu.

Tvoří inovativní řešení krizových komunikací, spolupráce s korporacemi, které se aktivně zapojují a mění zastaralé struktury řízení a nelidský přístup ve svých firmách.

Osvěta a prevence jsou stěžejními cíli. Dále také informování veřejnosti o problematice prostřednictvím médií a osvětových aktivit, jako jsou například:

- *Proškolování pracovníků ve firmách.*
- *Edukace vedoucích pracovníků a pracovníků personálních oddělení.*
- *Školení a certifikace mobbing free expertů a poradců.*
- *Workshopy, semináře, webináře, školení, tréninky pro oběti i firemní management.*
- *Osvěta na středních i vysokých školách.*

- *Regionální roadshow.*
- *Spolupráce s knihovnami – přednášky (Mobbing Free Institute, 2016-2019).*

Krátkodobé cíle

- *Celkové zvýšení povědomí o problematice šikany na pracovišti.*
- *Rozpoznání šikany a mobbingu již v počátečních stádiích.*
- *Informovanost veřejnosti o tom, jak postupovat v případě mobbingu.*
- *Sestavení odborníků a organizací, které mohou obětem i zaměstnavatelům v případě šikany pomoci.*

Střednědobé cíle

- *Změna postoje veřejnosti vůči šikaně a mobbingu z tolerovaného a přehlíženého tématu na jednoznačné NE.*
- *Nastavení nových společenských mantinelů.*

Dlouhodobé cíle

- *Vytvoření zdravého pracovního prostředí.*
- *Zakotvení mobbing free pravidel ve firmách i zákonech ČR.*
- *Vytvoření kvalitního a profesionálního opěrného zázemí s linkou bezpečí pro oběti šikany na pracovišti a firemní poradenství.*
- *Vytvořit dlouhodobou spolupráci s podniky a zaměstnavateli, kteří budou vize a teze anti-mobbingových aktivit podporovat (Mobbing Free Institute, 2016-2019).*

4 ASOCIAČNÍ TEST WAT

4.1 Asociace

"Asociace" z latinského „associare“ – spojovat, spolupracovat. Již John Lockv roce 1700 popsal asociace jako abstraktní spojení mezi objekty vznikající v mysli jedince (Široký, 1990).

Asociační experiment patří k psychodiagnostické verzi asociačních testů, které měly velký význam pro vznik psychodiagnostiky. V historii můžeme najít řadu příkladu teorií mysli, které se zakládaly na zkoumání asociací. První asociační zákony pochází od Aristotela,

samotný termín asociací však navrhl John Lock ve své knize "Esej o lidském chápání" (1689). Dalším autorem zmiňujícím tento pojem jsou David Hume ve své knize "Zkoumání lidského rozumu", později také William James v knize "Principy" (1890) a jiní autoři z období britského empirismu. Postupně vznikala myšlenka, že se subjektivní realita jedince odráží v jeho jazykových projevech, na které pak byly založeny první psychoterapie (Škoda, 2017).

4.2 Komplex

První elementární asociační experimenty sestavil britský vědec sir Francis Galton (1822-1911). Experiment dále propracovával Wilhelm Wundt (1832-1920), který je považován za zakladatele vědecké psychologie, nejvíce ho však nejspíše proslavil C. G. Jung. Ústředním pojmem asociačního experimentu, který Jung používal, je komplex. Atypické reakce na podnětová slova považoval za známku toho, že vědomí narazilo právě na komplex. První použití pojmu komplex se sice připisuje právě Jungovi, ten však nebyl jediný, kdo se zabýval myšlenkami velmi připomínající definici pojmu komplex. Ziehen si povšiml, že delší reakční čas souvisí s reakcí na subjektu nepříjemný podnět, Jean Charcot zase předpokládal, že se asociované myšlenky mohou usazovat v mysli jako parazité, oddělené a odříznuté od vědomého ovládní. Pierre Janet popsal koncept odštěpených fragmentů osobnosti, které nazýval "podvědomé fixované myšlenky". Zmiňuje se, že Jung své vlastní pojetí komplexu ztotožnil s Janetovým. Dalšími, kdo používali pojem komplex, byli například Freud a Breuer poznamenávají, že komplexy, které jsou oddělené od vědomí mají tendenci hromadit se mimo ně. Autonomní komplexy mají vlastní náboj a odčerpávají energii z vědomí (Shalit, 2018, str. 11)

4.3 Carl Gustav Jung

Carl Gustav Jung (1875-1961) byl švýcarský psychiatr, analytický psycholog a psychoterapeut. Jung bývá považován za jednoho z nejvýznamnějších představitelů hlubinné psychologie (Jung, Člověk a duše, 1995, str. 15). Je znám díky mnoha originálním teoriím, jakými jsou například Archetypy, individuální proces (Sharp, 2005), vlastní teorii psychických funkcí vědomí a mnoho dalších (Jung, 1992). Jung komplexy popisuje jako odštěpené části psyché. *"Etiologie jejich původu je často takzvané trauma, emoční šok, nebo něco podobného, čím se odštěpil kus psyché. Jednou z nejčastějších příčin je morální konflikt, který má svou poslední příčinu ve zdánlivé nemožnosti přijmout*

lidskou povahu v jejím celku" (Jung, 2000, str. 248). Tato definice je velmi důležitá v kontextu této práce, jelikož by mohla pomoci objasnit vznik komplexu vlivem mobbingu a následné prodloužení reakčního času v asociačním testu. Pozorovanými důsledky působení komplexů mohou být poruchy paměti, blokace proudu asociací, ovlivnění řeči a vědomého jednání jedince. Výsledné projevy člověka ovlivněného komplexem mohou být zcela jiné, než bylo jeho původním záměrem (Sharp, 2005). Pochopení působení či projevů komplexů a jejich vliv na vědomé jednání pomáhá přiblížit podstatu asociačního experimentu a kritéria, kterými se řídil C. G. Jung při jeho vyhodnocení.

4.4 Asociační test

Asociační test výstižně popisuje Jaffé (1998) jako: *"Psychologická testová metoda ke zjišťování komplexů (viz) pomocí měření reakčního času a pomocí interpretace odpovědí na daná podnětová slova. Ke znakům komplexu patří: prodloužený reakční čas nebo subjektivně zvláštní kvalita odpovědí, když se podnětová slova dotknou komplexů, které chce pokusná osoba utajit, nebo kterých si není vědoma"* (Jaffé, 1998, str. 377).

V běžném životě často přirozeně probíhá určitá forma asociačního testu, kdy: *"Vědomé záměry a činy jsou často rušeny nevědomými procesy, jejichž existence nám trvale připravuje nějaká překvapení"* (Sharp, 2005, str. 146).

4.5 Průběh asociačního testu

Asociační test probíhá tak, že jedinci předložíme například 100 slov, která jsou všeobecně známá, a tudíž by neměl být problém s jejich pochopením. Jedinec by každému slovu měl postupně uvést vlastní slovní asociaci, tedy první slovo, které ho napadne. Tato slova jsou společně s reakčními časy zaznamenávány výzkumníkem. V dalším kroku test znovu opakujeme, avšak tentokrát má jedinec za úkol vybavit si své vlastní původní asociace (Jung, 1992). Jung uváděl, že pokud je předkládané slovo spojené s komplexem, tak se reakce dostaví v podobě nestandardní odpovědi. Při vyhodnocování asociačního testu upozorňoval na 12 poruch, které se mohou objevovat. Největší význam dle něj má

prodloužený reakční čas, který odhalíme tak, že daný čas porovnááme s průměrem všech reakčních časů daného jedince. Dalšími zmiňovanými poruchami mohou být:

- odpovědi proti instrukci například víceslovné odpovědi apod.,
- často opakované odpovědi,
- chyby při reprodukci odpovědí,
- selhávání paměti při reprodukci,
- smích, zvláštní mimika, postavení rukou a nohou, jiné zvláštní projevy jako kašláním, kokaňání apod.,
- nedostatečné odpovědi (ano/ne),
- přehlížení významu daného slova,
- úplně chybění reakce.

Všechny výše uvedené reakce se objevují v důsledku reakce na komplex, tedy na shluk psychických obsahů charakterizovaný zvláštním či trapným citovým zabarvením, což je běžně před ostatními skryto (Jung, 1992). Jung přímo uvádí: *"Slovo narazí na to, co já nazývám komplex, shluk psychických obsahů charakterizovaný zvláštním nebo snad trapným citovým zabarvením, co je obvykle skryto před zrakem. Je to jako by projektil proletěl silnými vrstvami osoby do temné vrstvy. Například někdo s peněžním komplexem bude zasažen, když řeknete "koupit", „zaplatit" nebo "peníze“. To je porucha reakce"* (Jung, 1992, str. 59).

Výsledkem asociačního testu je tak jakýsi přehled osobních komplexů a dalších faktorů, což může pomoci v procesu sebepoznání a k nalezení oblastí, nad kterými je nutné pracovat například při terapii.

Přirozenou formou asociačního experimentu je obyčejný rozhovor mezi lidmi, kdy rozhovor začíná postrádat svůj původní vlastní smysl a záměr, jelikož komplexy maří úmysl odpovídajícího a později si odpovědi nepamatuje, nebo si je pamatuje odlišně (Jung, Výbor z díla I., 2000, str. 245).

4.6 Asociační test a současnost

Jak z výše uvedeného vyplývá, je slovní asociační test prostředkem, kterým můžeme zkoumat obsahy osobního podvědomí. Během tohoto testu můžeme u jedince pozorovat

buď rychlou okamžitou odpověď bez zaváhání, nebo prodloužený reakční čas na klíčové slovo. V případě prodlouženého reakčního času můžeme pozorovat, jak se vědomí jedince snaží prodlevu zakrýt jakoukoli odpovědí tím, že se ji usilovně snaží vymyslet. Čím déle trvá reakční čas bez odpovědi, tím je dotyčný nervóznější. Můžeme usoudit, že rychlá odpověď bez prodlouženého reakčního času nervozitu nezpůsobuje. Dá se předpokládat, že rychlá odpověď přichází ve formě asociace z hlubšího úložiště dlouhodobé paměti. Nervozitu nezpůsobuje, jelikož se jedinec s rychlou odpovědí vědomě ztotožňuje. Lze říci, že si ji přivlastňuje a podkládá jí za naprosto správnou. Pravda je ale taková, že za tak krátkou dobu vědomí dotyčného není schopné stihnout vymyslet něco vhodnějšího. V případě prodlouženého reakčního času se jedinec naopak pokouší odpovědět tak, jak si v tu chvíli myslí, že by to pro něj bylo vhodnější, avšak bez spolupráce s hlubším úložištěm paměti nemá k dispozici správnou asociaci a odpovídající reakční čas. Jeho odpověď působí vyumělkovaně (nepřirozeně), a tím na sebe upozorňuje odborníka, který test provádí. Po následném pokládání dalších otázek je snaha dotyčného napodobovat spontánní rychlou odpověď čím dál více viditelná. Popsaný průběh testu jasně ukazuje na to, jak dopadne vědomí jedince, když se pokusí přivlastnit, anebo ignorovat hlubší vrstvy psychiky. Z laického hlediska by výše uvedený materiál mohl vypadat jako slovní hříčka. Přesto jde o podstatu a základ všech existujících detektorů lži, kde je bez vzhledu na množství fyziologických měření hlavním "hráčem" odborník správně pokládající otázky. Dění probíhající během asociačního testu je jen "špička ledovce". Pro vysvětlení hlubší podstaty se musíme podívat na fungování a interakci vědomí a podvědomí. Použijeme k tomu experimenty Matthew Walkera prezentující hraniční stavy přechodu vědomí z bdělého stavu do stavu snového během krátkých fází usínání a návratu do bdělého stavu během fází probuzení. Následně se podíváme na přechod do ještě hlubšího stavu REM spánku (Walker, 2017)(příklad asociační sítě v paměti v záložce str. 256-257).

4.7 Experiment profesora Walkera a jeho týmu

V různých fázích spánku dochází v mozku k mnoha procesům, a to jak ke změnám mozkové aktivity, tak i změnám chemickým, kdy se v mozku mění koncentrace chemických látek. Tyto procesy neodeznívají náhle po probuzení, ale nějakou dobu stále přetrvávají. To znamená, že těsně po probuzení se mozek stále nachází ve fázi, ve které byl

těsně před probuzením. Profesor Walter se svými kolegy předpokládal, že pokud zkrátí délku každého kognitivního testu na 90 vteřin, bude moci sledovat, jak by si mozek s úkolem poradil právě v jedné z fází spánku, nebo spíše řečeno v mezifázi mezi spánkem a bděním, kde by však mohly stále přetrvávat funkční vlastnosti spánkové fáze, která předcházela probuzení. Ukázalo se, že to funguje, píše profesor Walker, a přirovnává to k zachycení výparů prchavé látky, na jejichž základě je možné zjistit mnoho o vlastnostech samotné látky. Jednou ze zmíněných vlastností byla skutečnost, že po probuzení z REM fáze spánku účastníci řešili úkol mnohem rychleji než po probuzení z NREM či jiných spánkových fází. Řešení jim prostě "naskočilo", jak sami zmiňovali (Walker, 2017). V mnohém to dle popisu připomíná známý Aha zážitek (Kern, Mehl, Hellfried, Peter, & Wintersperger, 2000).

4.8 Experiment měření MRI

Velmi zajímavý výzkum by proveden Petchkovským et. al. (2013) za pomoci funkční magnetické rezonance (fMRI) v průběhu asociačního testu a bylo zjištěno, že se mozek aktivuje signifikantně více při reakci na konfliktní slova v porovnání se slovy jinými. Při tom dochází k aktivaci neuronů odpovídajících za empatii. Zajímavý je fakt, že v tuto dobu levá hemisféra v tomto okamžiku dominuje nad pravou po dobu cca tří vteřin, což může vysvětlovat, proč u konfliktního slova může vznikat lehká pauza. V této práci bychom chtěli zjistit, zda u mobbovaných respondentů vznikne podobná latence u námi vybraných slov, které by mohli být spojeny s negativními prožitky v zaměstnání. V empirické části této práce se budeme opírat o výzkum Univerzity Palackého v Olomouci uskutečněny P. Cakirpaloglu, J. Šmahajem, S. Dobešovou Cakirpaloglu a M. Zielenou. Svou publikaci nazvali "Šikana na pracovišti v České republice. Teorie, výzkum a praxe" (Petchkovsky, a další, 2013).

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

Zaměstnání nepochybně zaujímá důležité místo v životě mnoha lidí. V dnešní moderní době se požadavky na zaměstnance většiny pracovních odvětví stále zvyšují a to z hlediska časového, tak z hlediska psychické a fyzické zátěže. Tyto faktory s sebou přinášejí stres a v jeho důsledku mohou vznikat různé problematické situace, mezi které nepochybně patří konflikty mezi kolegy. Mobbing se stává čím dále, tím více aktuálním tématem a Česká Republika není výjimkou, dokonce patří mezi tři země v Evropě, kde se mobbing vyskytuje nejčastěji. Poslední výzkum uskutečněný Univerzitou Palackého v Olomouci zjistil, že se v ČR s mobbingem potýká poměrně vysoké procento dotazovaných. Důsledky mobbingu mohou být více či méně závažné, nepochybně však existují a mají negativní vliv jak na jedince, tak i na celý kolektiv a to nejen na psychickou pohodu jeho členů, ale i na výkon a celkové fungování vícečlenné skupiny pracovníků. Předpokládáme, že pokud člověk čelí mobbingu po delší dobu anebo na něj má výrazný vliv z jiných individuálních důvod, tak mohou být zasaženy hlubší vrstvy osobnosti a následný vznik či aktivace komplexu. Zaměřili jsme se proto na nalezení způsobu, jak by toto zasažení mohlo být odhaleno. Vzhledem k povaze asociačního testu a jeho zaměření na odhalení komplexů, jsme se rozhodli právě pro něj. Domníváme se, že pokud by se potvrdil náš předpoklad, že se vliv mobbingu na osobu projeví v jejím asociačním testu, pak se můžeme o konkrétních následcích mobbingu dozvědět více a zároveň by se o tomto testu dalo uvažovat jako o nástroji pro zjištění oblastí, na které je nutné se zaměřit při rekonvalescenci či terapii.

Hlavním cílem této práce je tedy zjistit, zda se negativní vliv mobbingu promítne ve výsledcích Slovního asociačního testu (WAT) zasaženého jedince. K určení zda se osoba skutečně s mobbingem setkává, použijeme Dotazník negativních aktů (NAQ-R), který doplníme o dotazník SUPOS 7 zaměřující se na subjektivní prožitky a stavy. Další cíle se zaměřují na zjištění případných rozdílů mezi muži a ženami. V tomto případě se zaměříme hlavně na výsledky asociačního testu a výsledky získané z Dotazníků negativních aktů (dále jen NAQ-R) a SUPOS 7.

Níže jsou definovány oblasti, které se zaměřují na náš výzkum a díky nimž analyzujeme souvislost mezi Slovní asociačním testem a mobbingem. Tyto oblasti byly zvoleny dle vybraných dotazníků a testů, které byly ve výzkumu použity. V dalších kapitolách se poté věnujeme analýze a interpretaci výsledků.

Za účelem dosažení výše uvedeného záměru byly stanoveny dílčí cíle, ze kterých jsou formulovány následující hypotézy:

Oblast vztahu šikany (dotazník NAQ-R) s vybranými faktory.

- H1: Ženy skórují výše na Míře mobbingu.
- H2: Lidé, kteří jsou mobbovaní se cítí i subjektivně mobbovaní.
- H3: Srovnání Subjektivních pocitů šikany souvisí s Mírou testované šikany.
- H4: Škála výše věku pozitivně koreluje se škálou míra mobbingu.

Oblast vztahu vybraných proměnných dotazníku NAQ-R s vybranými proměnnými dotazníku SUPOS 7.

- H5: Míra mobbingu negativně koreluje s Psychickou pohodou.
- H6: Míra mobbingu negativně koreluje s Aktivizací.
- H7: Míra mobbingu pozitivně koreluje s Impulzivností.
- H8: Míra mobbingu pozitivně koreluje s psychickým nepokojem.
- H9: Míra mobbingu pozitivně koreluje s depresí.
- H10: Míra mobbingu pozitivně koreluje s úzkostí.
- H11: Míra mobbingu pozitivně koreluje se sklíčeností
- H12: Míra mobbingu pozitivně koreluje s celkovým skóre SUPOS.

Oblast vztahu vybraných proměnných dotazníku NAQ-R s vybranými proměnnými Asociačního testu

- H13: Škála relativní časy u konfliktních slov pozitivně koreluje s výslednou hodnotou Míry mobbingu.
- H14: Škála relativní časy u nekonfliktních slov negativně korelují s Mírou mobbingu.
- H15: Mobbovaní lidé vykazují vyšší latenci u konfliktních slov
- H16: Výsledný skóre NAQ-R pozitivně koreluje s reakčními časy nekonfliktního podnětového slova.

Oblast vztahu vybraných proměnných dotazníku SUPOS 7 s vybranými proměnnými Asociačního testu

H17: Existuje vztah mezi relativním reakčním časem nekonfliktních slov a výsledným skóre dotazníku SUPOS 7.

H18: Existuje vztah mezi relativním reakčním časem nekonfliktních slov a výsledným skóre dotazníku SUPOS 7.

6 POPIS ZVOLENÉHO METODOLOGICKÉHO RÁMCE A METOD

V této kapitole se budeme věnovat typu výzkumu, který jsme zvolili. Dále se budeme zabývat použitými metodami, postupy při realizaci výzkumu, metodami zpracování dat a etickými aspekty výzkumu.

6.1 Metody získávání dat

K účelu našeho výzkumu jsme v první řadě potřebovali zvolit takové metody, které by byly schopny odhalit, zda se respondent stal obětí mobbingu či nikoliv. Rozhodli jsme se pro kvantitativní design výzkumu a to zejména kvůli povaze zkoumaného problému, kdy je naším hlavním cílem zjistit souvislost mezi dvěma psychodiagnostickými metodami. Za tímto účelem jsme vybrali českou revidovanou verzi Dotazníku negativních aktů (dále jen NAQ-R), který byl použit a ověřen v již zmíněném celorepublikovém výzkumu univerzity Palackého. Jednou z výhod tohoto dotazníku je zahrnutí behaviorálního i sebeposuzujícího hlediska. Při analýze tak mohou být brány v úvahu různé úhly pohledu. Další výhodou je jeho zaměření hned na tři typy negativního jednání na pracovišti a to konkrétně na: pracovní činnost, osobu zaměstnance a mobbing prostřednictvím psychického zastrasování a vyhrožování (**Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016**)

Jako další prostředek k získávání dat jsme použili standardizovaný psychodiagnostický dotazník Hodnocení struktury a dynamiky subjektivních stavů (SUPOS 7), který byl také použit ve výše zmíněném výzkumu za účelem zjištění vlivů negativních aktů mobbingu na různé komponenty psychického stavu, na jejichž základě se kalkuluje celková psychická kondice jedince. Tuto metodu jsme zahrnuli hlavně za účelem zjištění již zmíněné psychické kondice respondentů, jelikož se při výzkumu UPOL v tomto směru osvědčil.

Jak již bylo v úvodu výzkumné části zmíněno, rádi bychom prozkoumali, zda takový psychodiagnostický nástroj jako je Slovní asociační test (WAT), může být nápomocen při diagnostice mobbingu a případně rozšířit rámec zjištění o mobbované osobě a oblastech její osobnosti, které v důsledku mobbingu utrpěly. Myslíme si, že by tento nástroj mohl být nápomocen hlavně kvůli určení směru a metod nutných k zotavení oběti mobbingu. Pro naše účely jsme použili českou verzi asociačního testu vytvořenou O. Kondášem,

kteřou jsme doplnili o vlastní sadu konfliktních slov, která by podle našeho názoru mohla u mobbovaných osob vyvolat nestandardní reakci.

6.1.1 Revidovaná verze Dotazníku negativních aktů (NAQ-R) a SUPOS 7

Jak již bylo zmíněno výše k zařazení respondentů do skupin mobbovaný a nemobbovaný, jsme se rozhodli použít dotazník NAQ-R. Zároveň jsme se ho rozhodli použít v kombinaci s dotazníkem SUPOS 7, stejně jak to udělal výzkumný tým univerzity Palackého a to z důvodu přijaté hypotézy o vlivu mobbingu na celkovou psychickou kondici (i její dílčí složky) vyplývající z jejich výzkumu. Použili jsme jimi vytvořený dokument zahrnující tyto dva dotazníky. Ten je vhodně doplněn dotazníkemk vyplnění demografických údajů (pohlaví, věk, pracovní zařazení, místo působení), který jsme pro náš výzkum také využili.

6.1.2 Revidovaná verze Dotazníku negativních aktů (NAQ-R)

Jednou ze zásadních věcí ke splnění cílů, které byly v rámci této práce stanoveny je rozdělení respondentů na mobbované a nemobbované. Za tímto účelem jsme zvolili Dotazník negativních aktů (dále jen NAQ-R). Hlavními důvody pro vybrání právě tohoto dotazníku je již vícekrát zmíněný výzkum realizovaný Univerzitou Palackého v Olomouci. Můžeme tak vlastní zjištění porovnat se zjištěními tohoto výzkumu, kterého se zúčastnilo 7103 občanů České republiky. Autoři výzkumu popisují tuto metodu jako poměrně přesnou, spolehlivou a jednu z nejčastěji používaných metod na měření šikany na pracovišti (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016). Svá tvrzení dokládají statistickými daty. Dalšími důvody ke zvolení tohoto dotazníku je jeho délka. Je tvořen 23 položkami a doba jeho vyplnění nezabere více jak 15 minut, což oceníme hlavně proto, že probanda žádáme o vyplnění dvou testů, demografických údajů a účast na asociačním experimentu. Časovou úsporu oceníme i kvůli možné psychické únavě probanda, která by mohla vzniknout během příliš dlouhého testování.

NAQ-R byl zkontstruován Einarsenem, Hoelem a Notelaersem (2009) a je tvořen 23 položkami, které se dají rozdělit do dvou hlavních skupin:

1) Behaviorální část zahrnuje položky 1-22 hodnotící v jaké frekvenci dochází vybraným formám negativního jednání na pracovišti. Tyto položky se pak dají rozdělit dle tří následných faktorů (ke každému faktoru uvádíme čísla položek, které pod daný faktor spadají):

- **První faktor vztahující se na pracovní činnost (work-related bullying)**
- 7 položek (č. 1, 3, 14, 16, 18, 19, 21)
- **Druhý faktor zaměřující se přímo na osobu zaměstnance (personal bullying)**
- 15 položek (č. 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 20)
- **Třetí faktor týkající se fyzického zastrašování, vyhrožování a podobných útoků vůči zaměstnanci (physically intimidating)**
- 3 položky (č. 8, 9, 22)

Na začátku dotazníku je respondent vyzván k jeho vyplnění následující instrukcí vyplnění: *"Následující projevy jsou často považovány za příklady negativního chování na pracovišti. Jak často jste byl/a/, v průběhu posledních 6 měsíců, vystaven/a/ následujícím negativním projevům na Vašem pracovišti?"*

- Respondenti volí odpověď na Likertově škále tvořené 5 stupni:
 - 1 - Nikdy
 - 2 - Někdy
 - 3 - Měsíčně
 - 4 - Týdně
 - 5 - Denně

2) Sebeuposuzovací část zahrnuje pouze položku 23 a je zaměřena na subjektivní posouzení potenciálních obětí mobbingu. Součástí této položky je definice vysvětlující mobbing a dotazovaný má zhodnotit, zda má vlastní zkušenost s tímto negativním vlivem.

Položka 23 je umístěna na konci dotazníku a doprovázená instrukcí: *"Byl/a/ jste někdy šikanován/a/ na pracovišti? Šikanou označujeme situaci, ve které jedna nebo více jiných osob vnímají, že jsou v průběhu delší doby vystaveni negativnímu působení ze strany jedné"*

či více jiných osob; ohrožená osoba má potíže ubránit se před těmito aktivitami. Přitom jednorázový incident nepovažujeme jako šikanu při zaměstnání".

- Respondenti volí jednu z 5 odpovědí:
 - Ne
 - Ano, někdy (zřídka)
 - Ano, několikrát měsíčně
 - Ano, několikrát týdně
 - Ano, skoro denně

6.1.3 Hodnocení struktury a dynamiky subjektivních stavů (SUPOS 7)

Tento dotazník byl vytvořen Mikšíkem (2004) v návaznosti na jeho vlastní dřívější práci (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016). Hlavním účelem dotazníku je zjistit celkovou psychickou kondici jedince. Zaměřuje se hlavně na psychické prožitky a stavy, které sleduje pomocí sedmi následujících škál:

- psychická pohoda (PE)
- aktivnost a činorodost (A)
- impulsivnost a odreagování (O)
- nepokoj a psychické rozladění (N)
- úzkostné očekávání a obavy (U)
- deprese (D)
- sklíčenost (S)

Výsledky těchto škál jsou základem pro výpočet (E) což je celková psychická kondice jedince. Respondent je vyzván zvolit odpověď, která vystihuje stupeň prožívání stavů a pocitů, tak jak to obvykle cítí. Vybírat mohl ze čtyř možností uvedených níže:

- 0 - vůbec ne
- 1 - zřídka
- 2 - často
- 3 - soustavně (Cakirpaloglu, Šmahaj, Cakirpaloglu Dobešová, & Zielina, 2016).

6.1.4 Slovní asociační test (WAT)

V teoretické části této práce jsme zmínili několik autorů, kteří se podíleli na vytvoření tohoto testu, který byl každým z nich modifikován dle jejich vlastních aktuálních potřeb.

Česká verze tohoto testu byla vytvořena Kondášem (1989), a to ve dvou verzích. Hlavním účelem této metody je odhalení komplexů jako autonomně působící části osobnosti za pomoci hodnocení reakcí na podnětová slova. Hodnocení probíhá na základě několika hledisek.

- *Hlavní hlediska:*
 - *reakční čas – průměr, medián,*
 - *počet poruch asociací*
 - *četnost chybných reprodukcí v procentech*
 - *výskyt nekvalitních reakcí v procentech*
- *Přídavná hlediska:*
 - *rozložení latencí reakčního času,*
 - *výskyt jednotlivých druhů poruch asociací,*
 - *zastoupení všeobecných populárních odpovědí,*
 - *zastoupení jednotlivých asociačních vztahů a vyznačení převládajících,*
 - *určení konfliktogenních podnětů post-hoc a jejich interpretace*
 - *výskyt abnormálních asociačních spojení a reakcí.*
 - *Prodloužení reakčního času,*
 - *poruchová asociace nebo méně kvalitní reakce na daný podnět,*
 - *chybná reprodukce vlastní asociace (Kondáš, 1979).*

Vlastní konfliktní slova

Rozhodli jsme se do našeho asociačního testu vložit vlastní konfliktní slova, o kterých se domníváme, že by mohla vyvolat reakci u mobbovaných osob. Tato slova jsme vybrali na základě společné diskuze se školitelkou Mobbing Free institutu, který své služby nabízí obětem mobbingu. V rámci této organizace probíhají poradenství, školení a jiné aktivity, jejichž hlavním účelem je pomoc mobbovaným osobám. Mají tak zkušenosti s velkým množstvím případů a mohou poskytnout cenné rady ohledně obav mobbovaných osob na základě vlastní zkušenosti.

V tomto výzkumu jsme se při vytváření vlastního asociačního testu inspirovali výzkumem v Ondřeje Glasera, který se uskutečnil v rámci své bakalářské práce. Pro naše účely jsme vybrali menší sadu podnětových slov dle Kondáše. Z těchto 25 slov jsme jich 6 nahradili vlastními konfliktními slovy vybranými dle postupu uvedeného výše.

Jedná se o tato slova:

1) Práce, 2) Přesčas, 3) Schůze, 4) Čas, 5) Nadřízený, 6) Vyloučení

Slova byla umístěná v nepravidelném pořadí mezi ostatní slova. V našem výzkumu se zaměříme pouze na jedno hledisko hodnocení výsledků asociačního testu, kterým je reakční čas. Jung považoval toto hledisko za jedno z nejvýznamnějších, jeho interpretace je poměrně jednoduchá a zdá se být vhodná pro koncept našeho výzkumu.

Během asociačního testu je respondentovi předkládána standardní sada 25 či 50 podnětových slov a je vyzván, aby ke každému z nich sdělil, co v nejkratším čase vlastní asociaci tedy první slovo, které ho napadne. Testování by mělo probíhat v co nejklidnějším prostředí a respondentům by měla být předkládána, vždy stejná instrukce. Administrátor by se měl také ujistit, že respondent zcela pochopil zadání, chybné pochopení by mohlo výrazně zkreslit výsledky. Administrátor musí být schopen během testování zaznamenat, jak reakční slova, tak jejich reakční časy. Zároveň by měl během testování udržovat klidnou atmosféru, která by co nejméně připomínala zkoušení, čímž by mohla respondenta zneklidňovat.

6.2 Typ výzkumu a postup při získávání dat

Pro náš výzkum byl zvolen kvantitativní design a k jeho uskutečnění bylo využito dotazníkové šetření v kombinaci s projektivní metodou. Obojí bylo administrováno osobám zaměstnaným v soukromém sektoru, pracujících ve Středočeském kraji na technickohospodářských pozicích.

Sběr dat byl uskutečněn v lednu a únoru 2019. Autorce této práce se povedlo získat přístup do několika společností spadajících do soukromého sektoru, kde mohla požádat zaměstnance o účast ve výzkumu. Společnosti i respondentům byla přislíbená plná anonymita. Jako cíl výzkumu byl předkládán průzkum vlivu pracovního prostředí a pohody v zaměstnání. Nechtěli jsme totiž respondenty předem ovlivňovat v jejich odpovědích. Se zájemci se domluvila schůzka v jim vhodném termínu.

Samotné testování probíhalo v klidném prostředí, nejčastěji v zasedací či odpočinkové místnosti. Při testování byli vždy přítomni pouze respondent a administrátor. Slovní asociační test probíhal v ústní formě za pomoci speciálně vytvořeného počítačového rozhraní za účelem zefektivnění a ulehčení testování administrátorovi. Před započítím

asociačního testu jsme respondentovi předložili následující instrukci: "*V následujících několika minutách Vám budu postupně číst 25 slov. Vaším úkolem bude ke každému z nich, co nejrychleji říci první slovo, které Vás napadne. Všechna slova by měla být všeobecně známá a tak by neměl být problém s pochopením jejich významu. Pokud Vám i tak některé z nich nebude známo, prosím sdělte to a budeme, přesuneme se na další slovo. Pokud Vás hned nic nenapadne, prosím neříkejte, že nevíte, jen počkejte, dokud Vás nějaké nenapadne. Žádná odpověď není správná či nesprávná, proto nad ní prosím nepřemýšlejte a odpovídejte, co nejrychleji to půjde*".

Dále jsme si ověřili pochopení instrukce předložením třech zkušebních slov, přičemž jsme si také ověřili správnou funkci počítačového programu.

Během testování jsme se snažili komunikaci s respondentem omezit na minimum. Toto pravidlo jsme porušili pouze ve výjimečných případech, kdy se respondent potřeboval na něco zeptat či něco objasnit. Po ukončení testování jsme společně prošli všechna podnětová slova a ověřili si, že jsme správně zaznamenali respondentovy asociace.

O vyplnění sady dotazníků byli respondenti požádáni po skončení Slovního asociačního testu. Zeptali jsme se, zda si před dalším testováním nechtějí udělat přestávku. Většina z nich však tuto možnost nevyužila a chtěla pokračovat okamžitě. I když vyplnění dotazníků respondentům nedělalo problém, pro rychlejší orientaci jsme jim poskytli krátké instrukce a vysvětlení k možnostem odpovědí. Administrace probíhala formou tužka-papír. Po ukončení dotazníkové části jsme účastníkům výzkumu poděkovali a nabídli jim kávu nebo čaj. Následně jsme jim krátce vysvětlili podstatu výzkumu a nabídli zaslat výsledky emailem.

6.2.1 Počítačový program k zaznamenání reakčních časů

Tento program byl speciálně vytvořen pro tento výzkum. Jeho účelem je předkládat zadaná podnětová slova na standardním počítačovém rozhraní (šedé pozadí a černý text) a zaznamenávat časy, které od sebe odděluje zmáčknutí levého tlačítka počítačové myši či klávesnice "enter". Na začátku testování vyzve program uživatele k zadání identifikačního údaje (jména, přezdívkou či číselného označení). K samotnému zahájení testování slouží tlačítko "Start". První tři zadaná slova jsme použili jako testovací, abychom si ověřili, že respondent pochopil zadání. Jednotlivá podnětová slova jsou oddělená časovou mezerou pro případ, že by si respondent potřeboval odpočinout nebo se na něco zeptat

administrátora. Tyto časové mezery také pomohli zmírnit dojem "zkoušení", které může respondenta stresovat. Hlavním účelem programu je záznam časů k podnětovým slovům, které před sebou vidí uživatel programu na monitoru. Tyto časy jsou automaticky zaznamenávány do textového souboru, ze kterého se poměrně snadnou cestou dají převést do programu Microsoft Excel. Rozhraní bylo původně navrženo přímo pro odpovídání respondentem, kdy by administrátor pouze dohlížel na testování a byl k dispozici v případě nejasností a dotazů. Na základě pilotní studie jsme se však náš záměr změnili a rozhraní bylo nakonec použito jako pomůcka pro administrátora k zaznamenání reakčních časů. K zaznamenání samotných asociací jsme použili diktafon.

6.3 Etické problémy a způsob jejich řešení

Jako cíl výzkumu jsme respondentům na počátku prezentovali vliv pracovního prostředí na psychickou pohodu zaměstnance a po testování jsme respondentům objasnili, že je tímto vlivem právě mobbing. Všichni respondenti byli před začátkem testování upozorněni, že mohou z výzkumu kdykoliv odstoupit. Tato možnost jim byla znovu připomenuta po skončení testování a upřesnění cíle výzkumu.

Šikana na pracovišti je citlivé téma, proto jsme se i při našem výzkumu dbali na dodržení etických zásad. Vzhledem k citlivosti tématu mobbingu a použití projektivních metod, které mohou odhalit další nečekaná citlivá témata, jsme největší důraz kladli na správně zacházení s respondentem a byli ve střehu v případě nutnosti poskytnout první pomoc.

Zvláštní pozornost jsme také věnovali manipulaci s daty, které jsme během výzkumu získali. Respondentům jsme slíbili anonymitu, jejíž dodržení jsme zajistili tím, že k identifikaci dotazníků a dat získaných během asociačního experimentu jsme užívali čísel, které jsme použili jako náhradu za jejich jména. Identifikaci jsme potřebovali hlavně kvůli nutnosti propojení asociačního testu a dotazníku NAQ-R a SUPOS 7 každého respondenta. Nahrávku pořízenou během testování za účelem záznamu asociací jsme označili také číslicí a smazali ihned po přepisu do programu Microsoft Excel.

7 POPIS ZVOLENÉHO METODOLOGICKÉHO RÁMCE A METOD

V kapitole níže popíšeme výběr respondentů a specifikaci výzkumného souboru našeho výzkumu.

7.1 Výběr respondentů

Populace vybraná pro tento výzkum je tvořena technickohospodářskými pracovníky za městnanými v soukromém sektoru ve Středočeském kraji. Tuto populaci jsme zvolili hned z několika důvodů. Z výzkumu týmu univerzity Palackého zveřejněného v roce 2016 vyplynulo, že je soukromý sektor náchylnější k výskytu mobbingu než například sektor veřejný. Tímto faktorem jsme tedy zvýšili pravděpodobnost, že během výzkumu narazíme na oběti mobbingu, které potřebujeme získat pro náš výzkum. Dalším důvodem pro tuto volbu byla možnost autora oslovit určitý počet respondentů z této skupiny, který by byl dostatečný pro tento výzkum. Účastníci výzkumu byly vybírány nepravidelným výběrem v kombinaci s výběrem záměrným a výběrem metodou sněhové koule.

Výběr respondentů probíhal ve společnostech soukromého sektoru, kde byly potenciální účastníci oslovováni. Jedinou podmínkou bylo, že účastník musí být zaměstnán v soukromém sektoru, minimálně po dobu posledních šesti měsíců, bez žádné delší absence za toto období (mateřská dovolená, nemoc apod.). Vzhledem k nutnosti osobního kontaktu s respondenty a citlivosti tématu mobbingu, jsme respondenty vybírali hlavně na základě zájmu účastnit se našeho výzkumu. Náš výzkumný soubor se nedá považovat za reprezentativní a jeho výsledky nemusí být příliš zobecnitelné na základní soubor.

7.2 Specifikace výzkumného souboru

Výše uvedeným postupem se podařilo získat celkem 38 respondentů. Všichni respondenti splňovali hlavní stanovená kritéria, která shrnujeme níže:

- v době výzkumu je v zaměstnaneckém poměru
- v době výzkumu pracuje v soukromém sektoru
- v době výzkumu pracuje v daném podniku po dobu minimálně 6 měsíců bez delší pracovní nepřítomnosti (mateřská dovolená, nemocenská apod.)

V souboru je celkem **21 žen** a **15 mužů**. Ve věku od 23 do 60 let. Průměrný věk v nezávislosti na pohlaví je **39,94 let**. Pro přehlednost uvádíme tabulku níže, která je doplněná o průměrné věky mužů a žen.

8 ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V následující části budeme analyzovat naše data podle vhodných statistických metod. Při volení statistické metody vždy uvažujeme nad typem proměnných, které měříme, rozložení dat v našich škálách a hladině na které testujeme. Pro naše statistické měření volíme hladinu $\alpha=0,05$ pro náš výzkumný soubor $n=36$. Zjištění budou následně srozumitelně interpretována.

8.1 Oblast vztahu mobbingu s individuálními faktory

V této části se budeme zabývat mobbingem a faktory, které nám vyšly z dotazníku NAQ-R.

První naše hypotéza je uvedena níže a je pro nás významná z hlediska genderového srovnání mužů a žen v rámci šikany.

H1: Ženy skórují výše na Míře mobbingu.

Pro naši hypotézu jsme zvolili Mann-Whitmann U-test pro $n=36$ a $\alpha=0,05$. Tento test jsme volili, jelikož nemáme dostatečně velký soubor pro parametrické metody. Neparametrickou metodou sice zkreslíme naše výsledky, ale stále považujeme tuto metodu za více objektivní.

Tabulka 1 U-test závislost pohlaví na míře mobbingu

Proměnná	U	Z	p-hodnota
Míra mobbingu	140	0,53	0,60

*Mírou mobbingu se rozumí výsledek dotazníku NAQ-R

Hypotézu H1 zamítáme. V závislosti na pohlaví nebyly nalezeny signifikantní rozdíly v míremobbingu.

H2: Lidé, kteří jsou mobbovaní se cítí i subjektivně mobbovaní.

Zde porovnáváme alternativní proměnou (cítí se být šikanovaní ano nebo ne), s další alternativní proměnou (šikanovaní dle výsledku NAQ-R). Jelikož porovnáváme dvě alternativní proměnné, použijeme chí kvadrát test nezávislosti. Stupně volnosti = 1, Chi-Square = 0,19. Neprokázali jsme, že lidé, kteří jsou mobbovaní se cítí také subjektivně mobbovaní. Pomocí níže zobrazené tabulky, jsme získali data, že existuje míra spíše mezi mobbovaným člověkem, který se cítí být nemobbován.

Tabulka 2 Chí kvadrát test nezávislosti šikanovaných respondentů a subjektivního pocitu

	Chí kvadrát test nezávislosti: četnosti		
	Šikana ano	Šikana ne	Celkové skóre
Cítím se šikanován			
ne	23,11111	8,88889	32,00000
ano	2,88889	1,11111	4,00000
Celkové skóre	26,00000	10,00000	36,00000

Hypotézu H2 jsme zamítli. V diskuzi se budeme dále zabývat různými možnostmi nad výše získanými výsledky.

H3: Srovnání Subjektivních pocitů šikany souvisí s Mírou testované šikany.

V této hypotéze ověřujeme výše zmíněnou hypotézu H2, pouze jiným způsobem. Poměříme zde Míru mobbingu (metrická proměnná) s pocitem šikany (alternativní proměnná). Použijeme T-test pro dva nezávislé výběry. Jelikož si nejsme jisti rozptylem využijeme Welchův T-Test

Tabulka 3 Welchův T-Test srovnání subjektivních pocitů šikany s mírou NAQ-R

Proměnná	ANO	NE	WelchT	Welchp
Míra mobbingu	4	32	-4,43	0,0001

Analýza ukazuje, že signifikantní rozdíl byl nalezen mezi subjektivními odpověďmi a mírou testovaného mobbingu. Dle hypotézy H2 víme, že subjektivní hodnocení šikany neodpovídá testované míře šikany. Zde jsme pouze potvrdili, že lidé, kteří jsou šikanováni, se cítí subjektivně méně šikanováni.

H4: Škála výše věku pozitivně koreluje se škálou míra mobbingu.

Dále jsme se zabývali, zda existuje souvislost mezi mírou šikanování a věkem respondenta. Některé studie uvádějí, že šikana může být závislá na „agemanagementu“, tedy čím je člověk starší, tím má větší míru šikany. Naše výsledky mohou být ovlivněni tím, že lidé jsou z různých oblastí soukromého sektoru.

Pro ověření hypotézy jsme využili Spearmanův koeficient pro $n=36$. Nenašli jsme signifikantní vztah ověřující naši hypotézu. Proto hypotézu zamítáme. V našem výzkumném souboru nesouvisí míra šikany s věkem respondenta.

Tabulka 4 Spearmanův koeficient vztahu věku a míry mobbingu

Hypotéza	Korelační koeficient r	Přijetí / zamítnutí
H4: Škála výše věku pozitivně koreluje se škálou míra mobbingu.	-0,23	Zamítám

8.2 Oblast analýzy vztahu dotazníku SUPOS a NAQ-R

V této části budeme analyzovat získána data z dotazníku SUPOS a NAQ-R. V tabulce níže najdeme naše hypotézy a stanovisko zda je přijímáme nebo zamítáme, za tabulkou, poté najdeme interpretaci našich výsledků Pro výpočet, jsme použili Spearmanovu korelaci dat.

Tabulka 5 Spearmanův koeficient pro hypotézy H5 – H12

Hypotéza	Korelační koeficient r	Přijetí / zamítnutí
H5: Míra mobbingu negativně koreluje s Psychickou pohodou.	-0,75	Přijímáme
H6: Míra mobbingu negativně koreluje s Aktivizací.	-0,34	Přijímáme
H7: Míra mobbingu pozitivně koreluje s Impulzivností.	0,36	Přijímáme
H8: Míra mobbingu pozitivně koreluje s psychickým nepokojem.	0,48	Přijímáme
H9: Míra mobbingu pozitivně koreluje s depresí.	0,68	Přijímáme
H10: Míra mobbingu pozitivně koreluje s úzkostí.	0,79	Přijímáme
H11: Míra mobbingu pozitivně koreluje se sklíčeností	0,59	Přijímáme
H12: Míra mobbingu pozitivně koreluje s celkovým skóre SUPOS	0,75	Přijímáme

Z výše uvedených Spearmanových korelací nám vychází následující závěry:

- Lidé s vyšší mírou mobbingu dosahují nižší hodnot na škále psychická pohoda. Čím více jsou lidé šikanováni tím hůře se cítí na psychické pohodě.
- Lidé s nižší aktivizací dosahují vyšších hodnot na míře mobbingu.
- Čím více lidé dosahují hodnot na škále Impulzivnosti, tím vyšší doahují míry na škále Míry mobbingu.
- Výše psychické nespokojenosti souvisí s mírou mobbingu respondenta a znamená to, že čím více je respondent mobbovaný tím hůře se cítí.
- Silnou pozitivní korelaci nacházíme mezi depresí, lidé kteří dosahují vyšší míry mobbingu jsou dosahují vyšší míry depresivity.
- Silná pozitivní korelace se také nachází v souvislosti Úzkosti s Mírou mobbingu. Čím více je respondent šikanovaný tím více dosahuje vyšších hodnot úzkosti.
- Silnou pozitivní korelaci nacházíme mezi Sklíčeností a Mírou mobbingu. Lidé, kteří dosahují vyšších hodnot na škále Míry mobbingu jsou více sklíčení.
- Míra mobbingu silně koreluje s celkovým skóre na škále SUPOS 7.

8.3 Oblast vztahu mobbingu s asociačním testem

V této části budeme analyzovat vztah mobbingu s asociačním testem. Níže definované hypotézy se zabývají souvislostí mobbovaných osob a jejich relativního času u konfliktně zabarvených slov a nekonfliktně zabarvených slov.

Tabulka 6 Spearmanův koeficient pro hypotézy H13-H14

Hypotéza	Korelační koeficient r	Přijetí / zamítnutí
H13: Škála relativní časy u konfliktních slov pozitivně koreluje s výslednou hodnotou Míry mobbingu.	0,39	Přijímáme
H14: Škála relativní časy u nekonfliktních slov negativně korelují s Mírou mobbingu.	-0,117	Zamítáme

Z výsledků vyplývá následující:

- Lidé, kteří dosahují vyšších hodnot na míře mobbingu dosahují vyšších reakčních časů u konfliktně zabarvených slov.
- Neprokázali jsme souvislost mezi výší Míry mobbingu a relativních časů u nekonfliktních slov.

H15: Mobbovaní lidé vykazují vyšší latenci u konfliktních slov

V našem statistickém testu porovnáváme míru mobbingu (metrická proměnná) s výsledkem NAQ-R (alternativní, ano je šikana, ne není šikana). Z důvodů malého rozsahu souboru jsme raději zvolili neparametrickou metodu Mann-Whitney U-Test.

Tabulka 7 Hodnoty testové statistiky U-testu pro skóry na škále Průměr relativních časů v závislosti na výsledku mobbingu

Proměnná	U	Z	p-hodnota
Relativní časy – konfliktní slova	59	2,50	0,013

Z provedené analýzy vyplývá, že mobbovaní lidé vykazují vyšší latenci u konfliktních slov. Hypotézu přijímáme.

H16: Výsledný hrubý skór NAQ-R pozitivně koreluje s reakčními časy nekonfliktního podnětového slova.

Hypotézou ověřujeme, zda existuje vztah mezi hrubými skóre NAQ-R a reakčních časech nekonfliktních podnětových slov.

Tabulka 8 Spearmanův koeficient pro hypotézu H16

Hypotéza	Korelační koeficient r	Přijetí / zamítnutí
H16: Výsledný hrubý skór NAQ-R pozitivně koreluje s reakčními časy nekonfliktního podnětového slova.	-0,12	Zamítáme

Hypotézu zamítáme.

Nepotvrdili jsme, že existuje vztah mezi hrubým skóre NAQ-R a reakčními časy nekonfliktních podnětových slov. Nelze tedy potvrdit, že lidé, kteří dosahují vyšších hodnot na škále Výsledný hrubý skór mají jiný vztah k reakčním časům nekonfliktních slov.

Hypotéza H16 zároveň potvrdila správnost hypotézy H14.

8.4 Oblast vztahu dotazníku SUPOS s asociačním testem

V následující hypotéze ověřujeme, zda celkové skóre SUPOS má vliv na reakční časy slov.

Tabulka 9 Spearmanův koeficient pro hypotézy H17-H18

Hypotéza	Korelační koeficient r	Přijetí / zamítnutí
H17: Existuje vztah mezi relativním reakčním časem konfliktních slov a výsledným skóre dotazníku SUPOS 7.	0,33	Přijímáme
H18: Existuje vztah mezi relativním reakčním časem nekonfliktních slov a výsledným skóre dotazníku SUPOS 7.	0,127	Zamítáme

Z výše uvedených výsledků jsme zjistili, že existuje středně silný vztah mezi reakčním časem konfliktních slov a výsledným skóre dotazníku SUPOS 7. Lidé, kteří dosahují vyššího skóre na škále SUPOS 7 dosahují vyšších reakčních časů. Neproklázali jsme ovšem souvislost mezi škálou SUPOS 7 a relativním časem nekonfliktních slov.

Silnou pozitivní korelaci najdememezi psychickou pohodou a relativním reakčním časem nekonfliktních slov, a to $r = -0,4$; a poté středně silnou korelaci mezi Impulzivitou $r = 0,34$.

DISKUZE

Ve výzkumu jsme použili tři metody dotazníkového šetření. První dotazník se nazývá SUPOSE 7 a měří celkovou psychickou kondici. S tím, že první dvě šály: psychická pohoda a aktivnost jedince znamenají, že čím jsou vyšší hodnoty, tím je intenzita pozitivních prožitků vyšší. Další škály, které jsou: impulzivnost, psychický nepokoj, psychická deprese, úzkostné očekávání a sklíčenost, znamenají, že čím vyšších hodnot nabývají, tím je intenzita negativních prožitků vyšší. Celkový skóre se poté skládá z inverzních hodnot psychické pohody a aktivity a ostatních hodnot, které již není potřeba převádět na inverzní skóre.

Dalším dotazníkem, který jsme využili byl NAQ-R. Tento dotazník je validním nástrojem pro zjišťování mobbingu u respondentů. Tento dotazník se skládá z 22 položek, které jsou zaměřeny behaviorálně a jedná položky (položka č. 23), která je zaměřena na subjektivní hodnocení mobbingu. Tato položka nám poté říká, zda se daný respondent cítí subjektivně šikanován či ne.

Poslední Slovní asociační test, který jsme využili, se zaměřuje na odhalení psychických komplexů za pomoci analýzy reakčních časů. Pro vytvoření toho testu jsme zvolili slova, která předpokládáme, že jsou konfliktní pro lidi, kteří jsou obětmi mobbingu. Tato slova byla: práce, přesčas, schůze, čas, nadřizený, vyloučení. Výběr slov probíhal v rámci konzultace s konzultantem Mobbing Free Institute. Pro Slovní asociační test jsme vytvořili speciální testovací program, který byl vytvořen programátorem speciálně pro účely tohoto výzkumu. Aby nedošlo ke zkreslení dat, byl tento program vždy spouštěn u respondenta zároveň s výzkumníkem. Program sloužil k měření času, respondentovi byly výzkumníkem sdělovány slova, vždy po intervalu slov výzkumník zmáčknul tlačítko, které automaticky uložilo čas mezi jednotlivými reakcemi respondenta. Díky tomuto postupu se minimalizovali nežádoucí proměnné, které jsou: opožděné zmáčknutí reakce respondenta, opomenutí zmáčknutí slova, záměrné zkreslení času od respondenta. Výzkumník měl navíc možnost být v přímém komunikačním kontaktu s respondentem a tak i zhodnotit zda rozumí zadání a slovům. Veškeré Slovní asociační testy byly u všech u respondentů vždy nahrávání na diktafon pro kontrolu našich dat. Respondenti, vždy před začátkem Slovního asociačního testu byly srozuměni s nahráváním a důvodem tohoto nahrávání a měli možnost souhlasit případně nesouhlasit. Díky tomuto kroku, jsme zajistili ochranu osobních údajů a také vytvořili bezpečné prostředí pro zvládnutí Slovního asociačního

testu. Po přepsání dat a kontrole dat do MS EXCEL byly zaznamenané rozhovory smazány.

Po zhotovení Slovního asociačního testu, byli respondenti požádáni o vyplnění baterie, která obsahovala položky z dotazníků SUPOS 7 a NAQ-R. Tento dotazník byl ve formě tužka-papír. Časová náročnost na jeho vyplnění byla zhruba 30 minut. V případě nejasností se mohl respondent výzkumníka zeptat. Poté proběhl přepis dat do MS EXCEL, cílem bylo minimalizovat chyb při přepisu. Proto výzkumník zvolil kontrolu vždy 2x. Poprvé při přepisu jednotlivých dat, podruhé znovu kontrola přepsaných dat.

Celkový počet oslovených respondentů byl 38, z toho 36 respondentů jsme zahrnuli do našeho výzkumu. Výběr respondentů probíhal příležitostným výběrem v kombinaci se záměrným výběrem a metodou sněhové koule. Právě zde můžeme i shledávat, že celkem 72% (26 respondentů) v našem výzkumném vzorku bylo vyhodnoceno jako oběti šikany. Dalších 28% (10 respondentů) poté nebylo vyhodnoceno jako oběti šikany. Lze se domnívat, že právě sněhová koule zvýšila počet „obětí“ mobbingu v našem výzkumu. Velmi zajímavé je, ale i zjištění, že pouze 11% lidí (4 respondenti) se cítí být šikanováni. Tento údaj může znamenat buď, že lidé nejsou dostatečně vzděláváni v oblasti mobbingu nebo se stydí přiznat sami sobě, že se mohli stát obětí mobbingu.

V první oblasti našeho výzkumu jsme zkoumali oblast mobbingu s vybranými faktory. V našem výzkumu jsme nepotvrdili, že mobbing souvisí s pohlavím respondenta. Tedy genderový vliv na mobbing zde nebyl prokázán. Také jsme neprokázali, že věk souvisí s mírou mobbingu. Nelze tedy tvrdit, že v našem výzkumu je určitá věková kategorie více šikanována. Dále jsme zkoumali již výše zjištěnou informaci, že lidé, kteří na škále NAQ-R jsou považováni za oběti mobbingu, se necítí být obětí mobbingu. V hypotézách H2 a H3, jsme se dozvěděli, že opravdu neexistuje vztah mezi subjektivním pocitem šikany a výsledkem šikany v dotazníku NAQ-R. Zjistili jsme pouze zvýšený vztah mezi lidmi kteří se necítí být šikanováni a lidmi, kteří jsou obětí šikany. Do budoucna bychom doporučovali se zaměřit na tyto zjištění a prozkoumat je blíže.

V další oblasti jsme zkoumali souvislost mezi mobbingem a psychickou kondicí. Jsme zjistili silné závislosti mezi položkami SUPOS 7 a výsledky dotazníku NAQ-R. Lidé, kteří jsou vyhodnoceni, jako oběti šikany vykazují nižší skóre na škálách psychická pohoda aktivnost. Tedy tito lidé se cítí hůře po stránce psychické pohody a aktivnosti. Lidé, kteří jsou vyhodnoceni, jako oběti šikany vykazují vyšší skóre na škálách: impulzivnost,

psychický nepokoj, psychická deprese, úzkostné očekávání a sklíčenost. Tito lidé tedy vykazují vyšší míru všech těchto negativních oblastí.

V další oblasti jsme vyhodnocovali souvislost mezi dotazníkem NAQ-R a Slovníím asociačním testem (WAT). Zde jsme zjistili souvislost mezi mírou mobbingu a reakčními časy konfliktních slov. Tedy osoby, které jsou šikanovány, vykazují delší časy u konfliktně zabarvených slov. Nepodařilo se nám prokázat vliv nekonfliktních slov s mírou mobbingu. Tedy nekonfliktní slova nesouvisela s tím, zda je respondent mobbován.

V poslední oblasti jsme vyhodnocovali souvislost mezi dotazníkem SUPOS 7 a Slovníím asociačním testem (WAT). Zde jsme opět prokázali souvislost mezi mírou celkové psychické kondice a konfliktně zabarvených slov. Prokázali jsme zde silnou pozitivní korelaci. Lze tedy říci, že osoby, které dosahují vyšší negativní psychické kondice, dosahují také vyšších reakčních časů u konfliktních slov. Nejsilnější negativní korelaci jsme poté naměřili u škály psychická pohoda a poté středně silnou korelaci u škály Impulzivita. To znamená, že čím nižší je psychická pohoda respondenta, tím je delší reakční čas konfliktních slov. Nepodařilo se nám prokázat souvislost mezi jednotlivými škálami SUPOS 7 a délkou reakčních časů nekonfliktních slov.

Výše zmíněné výsledky nám ukazují, že v našem výzkumném souboru nelze definovat míru mobbingu podle věku nebo pohlaví. Dokázali jsme, že psychická kondice souvisí s mírou mobbingu u respondentů. Tedy lze předpokládat, že respondenti, kteří jsou vyhodnoceni jako oběti šikany vykazují horší psychickou kondici. Zajímavé je také zjištění, že tito respondenti, se ale subjektivně nevnímají za oběti šikany. V našem výzkumu jsme potvrdili, že existuje souvislost mezi námi vybranými konfliktními slovy a mírou šikany a mezi námi vybranými konfliktními slovy a celkovou psychickou kondicí. Nepotvrdili jsme souvislost mezi nekonfliktními slovy a mírou mobbingu nebo mezi nekonfliktními slovy a celkovou psychickou kondicí.

Tyto výsledky kvůli nedostatečné reprezentativnosti vzorku nemůžeme zobecnit na celou populaci.

Doporučení do budoucna: Do budoucna doporučujeme více analyzovat naše zjištění proče se lidé, kteří byly vyhodnoceni jako oběti šikany v dotazníku NAQ-R, necítí jako oběti šikany. Toto zjištění považujeme za významné a může poukázat například na nedostatečnou osvětu ve společnosti, nedostatečnou edukaci nebo vnitřní pocit zahanbení

respondenta. Do budoucná bychom se také více zaměřili na zdokonalení programu Slovního asociačního testu, tak aby byl použit pro širokou veřejnost a mohl tak sloužit jako dodatečný podklad pro vyhodnocení obětí šikany.

ZÁVĚRY

Zpracováním našich výsledků můžeme usuzovat, že míra mobbingu souvisí s celkovou psychickou kondicí. Jedinci, kteří jsou, obětí šikany vykazují tedy nižší psychickou kondici. Tyto výsledky nám potvrzují, jak silně souvisí šikana na pracovišti s dopadem na psychickou kondici respondenta. Důležité, bylo také ověření, že veškeré škály psychické kondice souvisí s mírou mobbingu. Nebyla nalezena žádná škála, které by neměla v rámci SUPOS 7 vztah s mobbingem. Díky těmto závěrům si musíme uvědomit dopad na další rozvoj různých psychických poruch, které souvisí s mobbingem a jejich další dopad nejen na jedince, ale také na společnost.

V našem výzkumu jsme neprokázali, že osoby vyššího věku mají vyšší míru mobbingu. Tedy naše oběti nejsou mobbované v závislosti na věku. Také jsme neprokázali, že náš výzkumný soubor je šikanován dle pohlaví.

Důležitá část pro nás byla analýza reakčních časů odpovědí pro konfliktní a nekonfliktní slova ve vztahu k míře mobbingu. Zde jsme prokázali, že lidé, kteří jsou mobbováni, mají delší reakční čas. Čím delší je reakční čas, tím více se předpokládá, že má pro respondenta konfliktní charakter. Nepodařilo se nám prokázat vliv nekonfliktních slov s mírou mobbingu. Toto zjištění nám může více podpořit výše uvedené potvrzení, že konfliktní slova pro respondenta znamenají delší reakční čas.

V poslední části výzkumu jsme měřili délku reakčních časů pro celkové skóre psychické kondice. Zde jsme opět prokázali, že čím jsou lidé v horší psychické kondici, tím je delší reakční čas konfliktních slov.

Doporučení do budoucna.....

SOUHRN

Tato bakalářská práce si dala za úkol prozkoumat **vztah mezi mobbingem a Slovním asociačním testem**. Mobbing je poměrně rozšířeným fenoménem, který může negativně ovlivnit psychickou kondici jedinců, kteří se ho přímo či nepřímo účastní. K rozpoznání mobbingu se nejčastěji používají dotazníky. Výzkum univerzity Palackého zjistil přímou souvislost mezi mobbingem a stavem celkové psychické pohody. Tato souvislost zjišťovala dvěma dotazníky a to Dotazníkem negativních aktů (NAQ-R), pomocí kterého se určilo, zda je jedinec mobbovaný či nikoliv a dotazníkem SUPOS 7 zkoumající subjektivní prožitky a stavy. V této práci jsme se inspirovali jejich výzkumem a jimi použitými metodami, které jsme doplnili Slovním asociačním testem (WAT), čímž jsme chtěli prověřit souvislosti mezi výsledky výše uvedených dotazníků a výsledky asociačního testu. Účelem tohoto postupu bylo zjistit, zda se mobbing jako negativní vliv projevuje na délkách reakčních časů speciálně vybraných podnětových slov různě souvisejících s mobbingem, což může svědčit o tom, že je v hlubších vrstvách osobnosti přítomen komplex spojený s negativními vlivy na pracovišti. Pokud by se tato domněnka prokázala, bylo by možné uvažovat nad použitím tohoto asociačního experimentu pro doplnění dotazníkových diagnóz využitím jeho výsledků k určení kroků, které mohou pomoci odstranit negativní důsledky způsobené mobbingem. Mezi vedlejší cíle také patřilo vytvoření počítačového rozhraní, které by pomohlo k přesnějšímu měření reakčních časů a zefektivnilo postup při testování.

V teoretické části práce byl vymezen pojem mobbing a byly popsány jeho různé druhy. Dále byly přiblíženy aktéři mobbingu, byly nastíněny jejich typické vlastnosti a role. V části věnované mobbingu se také zabýváme typy prevence a úlohou Mobbing Free Institut, který se zabývá pomocí obětem mobbingu v ČR. V další části se zabýváme Slovním asociačním testem (WAT) a to konkrétně historií jeho C. G. Jungem, kterému se připisuje jeho hlavní rozpracování. Byl zde také přiblížen pojem komplex, který je ústředním pojmem asociačního testu. Nakonec byl nastíněn průběh asociačního testu a některé současné výzkumy týkající se hlavních témat této práce.

V empirické části jsme si kladli za cíl prozkoumat vztah mezi mobbingem a Slovním asociačním testem, který jsme speciálně upravili pro naše účely. Zaměřovali jsme se na výsledky dotazníku NAQ-R jako prostředku k rozlišení mezi mobbovaným a nemobbovaným respondentem a určení míry zasažení negativními akty mobbingu. Dále

byly získány výsledky dotazníku SUPOS 7, z pomoci kterého jsme zjišťovali celkovou psychickou kondici jedince. Každému respondentovi byl proveden asociační experiment, při kterém byly zaznamenány časy jeho reakcí. Cíle našeho výzkumu jsme následně rozdělili do 4 oblastí s hypotézami, které byly ověřovány statistickými metodami. Byly zde použity následující statistické testy Mann-Whitmann U-test, Spearmanův korelační koeficient, Welchův T-Test a Chi-kvadrát test nezávislosti.

V práci byl použit kvantitativní design výzkumu formou testu Slovního asociačního testu v přímém kontaktu výzkumník-respondent a poté formou dotazníkového šetření tužka-papír. Slovní asociační test se zaměřoval na odhalení psychických komplexů za pomoci analzy reakčních časů. Tento test vyplňoval respondent ve spolupráci s výzkumníkem. Kdy výzkumník respondentovi předkládal jednotlivá slova a měřil reakční čas. Tento přístup jsme zvolili, jelikož jsme tak minimalizovali nežádoucí proměnné v případě sebehodnocení respondentem. Minimalizovali jsme tedy možnost zkreslení výsledků nebo nepochopení postupu vyplňování Slovního asociačního testu. Respondent byl před zahájením asociačního testu upozorněn na zvukový záznam testu, který poté sloužil pro kontrolu získaných dat. Po kontrole dat byl tento záznam vymazán. Respondent měl možnost před zahájením testování odmítnout nahrávání. Nikdo z respondentů neodmítl. Do asociačního testu byly po konzultaci výzkumníka a konzultantka Mobbing Free Institutu zvoleny následující slova: práce, přesčas, schůze, čas, nadřizený, vyloučení. Dále byly v testu nekonfliktní slova jako např. okno, stůl apod. Tyto slova jsou standardními nekonfliktními slovy Slovního asociačního testu.

V druhé části respondenti měli vyplnit dotazníkovou baterii, která se skládala ze dvou dotazníkových testů a to NAQ-R a SUPOS 7. NAQ-R je standardizovaný dotazník používající se v hodnocení míry mobbingu. Dle četnosti výskytu položek s mírou mobbingu vyšší jak měsíčně (hodnota 4) a vyšší jak týdně (hodnota 5) se definuje četnost. Zvolili jsme četnost více jak 2 položky, u nichž je hodnota rovna nebo vyšší 5, jako vyhodnocení mobbingu.

Druhý dotazníkový test se zaměřuje na psychickou kondici respondentů. Spadá sem celem 7 škál s tím, že první dvě šály: psychická pohoda a aktivnost jedince znamenají, že čím jsou vyšší hodnoty, tím je intenzita pozitivních prožitků vyšší. Další škály, které jsou: impulzivnost, psychický nepokoj, psychická deprese, úzkostné očekávání a sklíčenost,

znamenaají, že čím vyšších hodnot nabývají, tím je intenzita negativních prožitků vyšší. Pro výsledné skóre bylo důležité první dvě škály inverzně obrátit.

Náš výzkumný vzorek se skládal z 36 respondentů průměrného věku 40 let. V našem výzkumném vzorku se nacházelo celkem 21 žen (58 %) a 15 mužů (42 %). Podařilo se nám získat téměř vzorek respondentů odpovídající genderové vyváženosti. V našem výzkumu jsme neprokázali, že věk souvisí s mírou šikany. Nelze tedy potvrdit, že lidé s vyšší mírou věku mají vyšší míru mobbingu, tedy že starší lidé jsou více obětmi šikany. Také jsme v našem výzkumu nepotvrdili souvislost mezi pohlavím a mobbingem. Nebylo prokázáno, že ženy zažívají mobbing častěji než muži.

Výběr respondentů probíhal formou příležitostného výběru v kombinaci se záměrným výběrem a metodou sněhové koule. Skrze tyto volby výběru respondentů je poté možné, že jsme analyzovali v našem výzkumném souboru celkem 26 respondentů (72%) jako oběti šikany. Dalším důvodem může být volba četnosti položek pro hodnoty vyšší nebo rovny 4 v dotazníku NAQ-R. Zároveň jsme, ale v našem výzkumu nepotvrdili, že osoby, které jsou označeny dle našeho dotazníku za oběť, se subjektivně také za oběť považují. Tento výsledek může poukazovat například na nedostatečnou osvětu v oblasti šikany nebo vnitřní zahanbení oběti vzhledem k přiznání sama sobě, že obětí je.

Zjistili jsme souvislost mezi mírou mobbingu a psychickou kondicí respondenta a to na všech škálách SUPOS 7. Lze tedy tvrdit, že čím je vyšší hodnota mobbingu, tím více respondenti vykazují nižší míru psychické pohody a aktivity a vyšší míru impulzivnosti, psychického nepokoje, psychické deprese, úzkostného očekávání a sklíčenosti.

V našem výzkumu jsme potvrdili souvislost reakčních časů konfliktních slov s mírou mobbingu. Tedy respondenti, kteří byli vyhodnoceni v našem výzkumu za oběti, vykazovali vyšší reakční časy u konfliktních slov. Také respondenti, kteří vykazovali vyšší míru negativní psychické kondice. Ani v jednom z případů jsme neprokázali souvislost mezi nekonfliktními slovy a mírou mobbingu nebo psychickou kondicí.

Tyto výsledky kvůli nedostatečné reprezentativnosti vzorku nemůžeme zobecnit na celou populaci.

Doporučení do budoucna: Doporučili bychom prozkoumat, proč osoby, které v dotazníku NAR-Q, které jsou již definovány jako oběti mobbingu se necítí být obětí. Dalším doporučením do budoucna je také konzultace a možnost využití programu Sociálního slovního testu jako doplněk pro možnost testování samotným respondentem. Výzkum by bylo vhodné také zopakovat na širším výzkumu respondentů, ke bychom zohlednilo obor ,

v kterém pracují, pracovní pozici a dosžené vzdělání. Pro zmírnění nežádoucích proměnných by bylo vhodné výzkum postavit na mapování bezpečného pracovního prostředí, kde bychom oslovili zaměstnavatele a nabídli jim tento výzkum jako analýzu a prevenci pro psychosociální rizika, která jsou uzákoněna v rámcové dohodě Evropské unie o bezpečnosti práce a ochraně zdraví při práci (OSHA, 2011). Šikana na pracovišti s sebou přináší mnoho dalších vážných psychických poruch a zdravotních problémů, které mají dopad nejen na jedince, ale také na organizaci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Beňo, P. (2003). *Můj šéf, můj nepřítel?* Brno: ERA.
- Cakirpaloglu, P., Šmahaj, J., Cakirpaloglu Dobešová, S., & Zielina, M. (2016). *Šikana na pracovišti v České republice. Teorie, výzkum a praxe*. Olomouc: Univerzita Palackého .
- Čech, T. (2011). *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol*. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD.
- Jaffé, A. (1998). *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga*. Brno: Atlantis.
- Janík, A., & Dušek, K. (1974). *Diagnostika duševních poruch*. Praha: AVICENUM zdravotnicí nakladatelství.
- Jung, C. G. (1992). *Analytická psychologie. Její teorie a praxe. Tavistocké přednášky*. Praha: Academia.
- Jung, C. G. (1995). *Člověk a duše*. Praha: Academia.
- Jung, C. G. (2000). *Výbor z díla I*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.
- Kern, H., Mehl, C., Hellfried, N., Peter, M., & Wintersperger, R. (2000). *Přehled psychologie*. Praha: Portál.
- Kondáš, O. (1979). *Asociační Experiment příručka*. . Bratislava: Psychodiagnostika.
- Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. , 165-184.
- Mobbing Free Institute. (2016-2019). *O společnosti*. Načteno z Mobbing Free Institute: <http://mobbingfreeinstitut.cz/kdo-jsme/>
- Navarro, J. (2015). *Jak poznat, když vám někdo lže*. Praha: Grada Publishing.
- OSHA. (01. Leden 2011). *Psychosociální rizika a stres při práci*. Načteno z Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci: <https://osha.europa.eu/cs/themes/psychosocial-risks-and-stress>
- Petchkovsky, L., Petchkovsky, M., Morris, P., Dickson, P., Montgomery, D., Dwyer, J., a další. (2013). *fMRI responses to Jung's Word Association Test: implications for theory, treatment a research*. *Journal of Analytical Psychology* .

- Pokjová, R., & Vártlová, S. (18. červenec 2017). *Personální zabezpečení jako součást kultury bezpečí*. Načteno z Journal of nursing and social sciences: https://kont.zsf.jcu.cz/artkey/knt-201801-0003_personalni-zabezpeceni-jako-soucast-kultury-bezpeci-ve-zdravotnickych-zarizenich.php
- Shalit, E. (2018). *Komplexy : archetypy, které v nás ožívají*. Praha: Portál.
- Sharp, D. (2005). *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.
- Škoda, J. (2017). *Magisterská diplomová práce. Asociační experiment. Aktualizace se zaměřením na normy neklinické populace*. Získáno 2019, z www.theses.cz: https://theses.cz/id/76ujut/_kodaJ_Magisterk_prce_.pdf?lang=sk;info=1;isshlret=Abstrakt%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dabstrakt%26start%3D11
- Šmahaj, J. (2014). *Kybešikana jako společenský problém*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Vévoda, J., Vévodová, Š., & Nakládalová, M. (2018). Psychosociální rizika ve zdravotnictví. *Časopis lékařů českých*, 411-418.
- Walker, M. (2017). *Proč spíme. Odhalte sílu spánku a snění*. Jan Melvil Publishing.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 U-test závislost pohlaví na míře mobbingu	37
Tabulka 2 Chí kvadrát test nezávislosti šikanovaných respondentů a subjektivního pocitu	38
Tabulka 3 Welchův T-Test srovnání subjektivních pocitů šikany s mírou NAQ-R.....	38
Tabulka 4 Spearmanův koeficient vztahu věky a míry mobbingu	39
Tabulka 5 Spearmanův koeficient pro hypotézy H5 – H12.....	39
Tabulka 6 Spearmanův koeficient pro hypotézy H13-H14	40
Tabulka 7 Hodnoty testové statistiky U-testu pro skóry na škále Průměr relativních časů v závislosti na výsledku mobbingu	41
Tabulka 8 Spearmanův koeficient pro hypotézu H16	41
Tabulka 9 Spearmanův koeficient pro hypotézy H17-H18	42

Abstrakt diplomové práce

Název práce: Mobbing a Slovního asociační test (WAT)

Autor práce: Valerie Krasovská

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Počet stran a znaků: 53, 80 502

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 22

Abstrakt

V této práci jsme se zaměřili na některé vztahy mezi mobbingem jako často vyskytujícím se negativním jevem na pracovišti a Slovním asociačním testem (WAT). V teoretické části práce se zaměřujeme na popis mobbingu. Konkrétně se zaměřujeme na aktéry mobbingu, druhy mobbingu a typy prevence. Dále pokračujeme částí zabývající se Slovním asociačním testem a to hlavně popisem historie jeho vzniku, pojmem komplex. Věnujeme se také C. G. Jungovi a jiným osobnostem, kteří se podíleli na jeho vzniku. V empirické části se zabýváme vlastním výzkumem, ve kterém kombinujeme dotazníkové šetření a asociační test. Výzkum realizujeme na populaci zaměstnanců soukromého sektoru (N=36). K výzkumu byly použity Dotazník negativních aktů (NAQ-R) a dotazník SUPOS 7 zabývající se celkovou psychickou kondicí jedince a Slovní asociační test (WAT) upravený pro účely této práce. Na našem výzkumném souboru jsme nenalezli významné rozdíly mezi mírou zažívaného mobbingu a pohlavím jedince. Zjistilo se, že mobbovaní účastníci našeho výzkumu si tento fakt většinou neuvědomují (pouze 4 osoby z 26 odpověděli, že se s mobbingem setkali). Významná korelace mezi mírou mobbingu a výší věku nebyla potvrzena. Dále jsme na našem vzorku přijali tvrzení, že mobbing (zjištěný NAQ-R) negativně působí na celkovou psychickou kondici (zjištěnou SUPOS 7). Byla zjištěna pozitivní korelace mezi délkou relativních reakčních časů námi vložených konfliktních slov a zjištěnou mírou mobbingu. U ostatních slov se tato souvislost nepotvrdila. U korelace výsledků dotazníku SUPOS 7 a relativních reakčních časů, jsme došli ke stejnému zjištění. U našeho vzorku jsme přijali hypotézu o existenci vztahu mezi dotazníkem SUPOS 7 a délkou relativních reakčních časů námi vložených konfliktních slov, v souvislosti s běžnými slovy jsme tuto hypotézu zamítli.

Klíčová slova: Slovní asociační test, mobbing, celková psychická kondice.

Abstract of Thesis

Title: Mobbing and Word Association Task (WAT)

Author: Valerie Krasovská

Supervisor: Doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Number of pages and characters: 53, 80502

Number of appendices: 1

Number of references: 22

Abstract

In this thesis we focused on some relationships between mobbing as a frequently occurring negative phenomenon in the workplace and the Word Association Task (WAT). In the theoretical part of the thesis we described mobbing. Specifically, we focus on mobbing actors, types of mobbing and types of prevention. We also described Word Association Task. Mainly the history of its origin, and the term complex. We also focus on C. G. Jung and another authors related to creation of this test. In the empirical part we is explained our own research where we combine a questionnaire survey and an association test. We carry out research on a private sector employee population (N = 36). The research was carried out using the Negative Acts Questionnaire (NAQ-R) and the SUPOS 7 questionnaire made for complete mental condition definition and the Word Association Test (WAT) adapted for this thesis. We did not find significant differences between the level of mobbing and the sex of an individual in our research group. We has been found that mobbled participants in our research do not usually know they are victims of mobbing (only 4 of 26 respondents said they had encountered mobbing). A significant correlation between mobbing and age was not confirmed. Furthermore, we accepted on our sample that mobbing (found by NAQ-R) negatively affects the complete mental condition (found by SUPOS 7). A positive correlation was found between the length of the relative reaction times of the inserted conflicting words and the observed mobbing rate. This fact have not been confirmed for the other words. In the correlation of the SUPOS 7 questionnaire and relative reaction times, we found the same finding. In our sample, we have hypothesized the existence of a relationship between the SUPOS 7 questionnaire and the length of the

relative reaction times of the conflict words we put in place, and in the context of common words, we rejected this hypothesis.

KeyWords: Word Association Task, mobbing, complete mental condition.

PŘÍLOHA P I: ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2017/2018

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYB)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
KRASOVSKÁ Valerie	Hředle 5, Hředle	F15397

TÉMA ČESKY:

Mobbing a Slovní asociační test (WAT)

TÉMA ANGLICKY:

Mobbing and Word Association Task (WAT)

VEDOUCÍ PRÁCE:

prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem práce je prozkoumat, jak se mobbing jako negativní aspekt odráží v odpovědích v rámci asociačního experimentu.

Hlavním teoretickým východiskem bude analytická psychologie C.G. Junga a současné poznatky týkající se mobbingu.

Hlavní témata teoretické části se budou týkat mobbingu,

V rámci přípravy bude provedena rešerše relevantní literatury vztahující se k tématu.

Vzhledem k citlivosti a specifičnosti tématu budou účastníci výzkumu pravděpodobně vybíráni na základě zájmu účastnit se výzkumu, jedinou podmínkou bude být zaměstnancem nějaké organizace.

Sběr dat bude prováděn pomocí dotazníků NAQ-R a SUPSO, které pomohou zjistit, zda se účastníci výzkumu stali oběťmi mobbingu. Dále bude také použit slovní asociační experiment, který bude záměrně upraven pro účely této práce.

Na základě získaných zjištění proběhne analýza dat a budou sepsány diskuze a závěr.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Cakirpaloglu, P., Šmahaj, J., Dobešová Cakirpaloglu, S., Zielina, M. (2016). Šikana na pracovišti v České republice: teorie, výzkum a praxe. Olomouc: Vydavatelství UP (v tisku).

Hall, J. A. (2005). Jungiánský výklad snů. Příručka k teorii a praxi. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.

Jacobi, J. (1992). Psychologie C. G. Junga. Praha: Portál.

Jaffé, A. (1998). Vzpomínky, sny, myšlenky C.G. Junga. Brno: Atlantis.

Jung, C. G. (1993). Analytická psychologie, Její teorie a praxe, Tavistocké přednášky. Praha: Academia.

Jung, C. G. (1996). Výbor z díla I. Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.

Jung, C. G. (1997). Výbor z díla II. Archetypy a nevědomí. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.

Jung, C. G. (1999). Výbor z díla V. Snové symboly individuálního procesu. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.

Kondáš, O. (1979). Asociační Experiment příručka. Bratislava:

Psychodiagnostika

Walker, M.(2018). Proč spíme. Jan Melvil Publishing.

Podpis studenta:

.....

Datum: 31. 1. 2019
.....

Podpis vedoucího práce:

.....

Datum: 31. 1. 2019
.....

